

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosionomi / Kasvatus ja perhetyö

Eini Mylläri & Tytti Niemi

MUN JUTTU JUNIOR -KORTTISARJA LAPSEN SOSIOEMOTIONAALISEN
KEHITYKSEN TUKENA

Opinnäytetyö 2010

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

MYLLÄRI, EINI

NIEMI, TYTTI

Mun Juttu Junior -korttisarja lapsen sosioemotionaalisen kehityksen tukena

Opinnäytetyö

51 sivua + 11 liitesivua

Työn ohjaaja

Lehtori Heli Paaso

Toimeksiantaja

Koivula Maija

Marraskuu 2010

Avainsanat

lapsen kehitys, sosioemotionaalinen kehitys, sosioemotionaalisen kehityksen tukeminen, varhaiskasvatus, tunnetaidot, sosiaaliset taidot

Nykypäivän varhaiskasvatus on painottunut opettamaan lapsille ikätason mukaiset taidot. Painotus on esimerkiksi matemaattisten ja kielellisten valmiuksien opettamisessa. Tämä näkyy valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. Vähemmälle huomiolle jää sosioemotionaalisten taitojen opettaminen, mikä näkyy kiusaamisena jo alle kouluikäisten lasten kiusaamisena. Varhaiskasvatus on luonteva ympäristö opettaa ja tukea tätä kehityksen osa-aluetta. Tutkimuksen aiheena on tutkia sosioemotionaalisen kehityksen tueksi kehitettyä Mun Juttu Junior -korttisarjaa. Tämä tutkimus etsii vastauksia siihen, miten korttisarja soveltuu varhaiskasvatusympäristöön sosioemotionaalisen kehityksen tueksi ja millainen vaikutus korttisarjalla on sosioemotionaaliseen kehitykseen. Tutkimus suoritettiin havainnoimalla yhtä viiskariryhmää neljänä eri tunnetuokiokertana. Tutkimukseen sisältyi myös teemakysely korttisarjaa käyttäneille varhaiskasvatuksen työntekijöille. Aineistokeruu oli rakennettu kolmen eri teeman ympärille. Tulokset analysoitiin sisällönanalyysiä käyttäen.

Tutkimuksen perusteella Mun Juttu Junioria voidaan käyttää sosioemotionaalisen kehityksen tukena varhaiskasvatuksessa ja se tukee tätä kehityksen osa-aluetta. Korttisarjaa käytettäessä tulee aikuisen tehdä pelikerroista monipuolisia sekä pitää huolta korttisarjan säännöllisestä käytöstä. Tulosten mukaan Mun Juttu Juniorin käytön jälkeen lapset osasivat nimetä tunteitaan paremmin, olivat empaattisempia sekä avoimempia puhuessaan tunteistaan.

Korttisarjaa olisi hyvä kehittää, niin että sen rinnalla olisi ohjekirja, jossa olisi erilaisia soveltamismahdollisuuksia. Tämä lisäisi korttisarjan monipuolisuutta ja käyttökelpoisuutta varhaiskasvatuksessa. Kiinnittämällä huomioita myös korttien kuvitukseen, tunteisiin ja korttien määrään, voisi korttisarjasta saada vieläkin käyttökelpoisemman.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social Care

MYLLÄRI, EINI

NIEMI, TYTTI

Mun Juttu Junior -cardserie as Support of Child's Socio-
Emotional Development

Bachelor's Thesis

51 pages + 11pages of appendices

Supervisor

Paaso Heli, Senior Lecturer

Commissioned by

Koivula Maija

November 2010

Keywords

a child's development, socio-emotional development, support of a child's socio-emotional development, early childhood education, emotional skills, social skills

Nowadays early childhood education is emphasized to teach children the skills of age-level. The emphasize is for example in teaching of mathematics and linguistic skills. Less attention is given to socio-emotional skills learning. Because of this even children in kindergarten are bullying each other. Early childhood education is a natural environment to teach and support this sector of child's development.

The main question of this study was how socio-emotional development can be supported with help of Mun Juttu Junior-cardserie. In addition, we examined how Mun Juttu Junior-cardserie is suited to support socio-emotional development in early childhood education environment. The methods used were participating observation and open inquiries. The observation consisted of four play situations with five years old children in kindergarten. Answerers of inquiries were professional of early childhood education. Material of participating observation and open inquiries were already planned around three different themes. The result was analysed by using

The study shows that child's socio-emotional development can be supported with help of Mun Juttu Junior-cardserie in early childhood education. Kindergarten teacher has a responsibility to plan interesting play situations to children. Best results will be achieved when cardserie is used regularly with children. Mun Juttu Junior -cardserie improves children emotional vocabulary and emotional skills. Children were also more openminded to talk in about their emotions. The Mun Juttu Junior-cardserie can be developed by a manualbook, which could include more application opportunities. Then cardserie would be more diverse and workable to early childhood education by paying more attention also to cards, emotions and a number of cards.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	OPINNÄYTETYÖN TAUSTA	7
3	SOSIOEMOTIONAALINEN KEHITYS	8
	3.1 Tunnetaidot	10
	3.2 Tunteiden varhainen kehitys	12
	3.3 Tunnetaitojen kehittyminen leikki-iässä	14
	3.4 Sosiaaliset taidot	16
	3.5 Sosiaalinen varhaiskehitys	18
	3.6 Sosiaalisten taitojen kehittyminen leikki-iässä	20
4	SOSIOEMOTIONAALISEN KEHITYKSEN TUKEMINEN	21
5	TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN	25
	5.1 Tutkimuksen tarkoitus	25
	5.2 Mun Juttu Junior esittely	26
	5.3 Tutkimushenkilöt	27
	5.4 Tutkimusmenetelmät	28
	5.4.1 Osallistuva havainnointi	28
	5.4.2 Kysely	30
	5.5 Osallistuvan havainnoinnin toteutus	32
	5.5.1 Toimintatuokiot	32
	5.5.2 Havainnointikerrat	34
	5.6 Kyselyn suorittaminen	34
	5.7 Aineiston käsittely	35
6	TULOKSET	36
	6.1 Havainnoinnin tulokset	36

6.2 Avoimen kyselylomakkeen tulokset	42
7 POHDINTA	44
LÄHTEET	48
LIITTEET	

Liite 1. Kuva Mun Juttu Junior -kortisarjasta

Liite 2. Tuokiosuunnitelmat

Liite 3. Havainnointilomake

Liite 4. Avoin kyselylomake

Liite 5. Tutkimuslupa-anomus varhaiskasvatuspäällikölle

Liite 6. Lupalappu vanhemmille

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöprosessimme tarkoituksena on tutkia Maija Koivulan kehittämää Mun Juttu Junior -korttisarjaa ja sen käyttäjien kokemuksia korttisarjasta. Tilaajana opinnäytetyölle toimii pelin kehittäjä Maija Koivula.

Opinnäytetyömme selvittää, miten Mun Juttu Junior -korttisarja vaikuttaa lasten sosioemotionaalisiin taitoihin ja niiden kehitykseen. Tutkimme myös aikuisten ja lasten kokemuksia Mun Juttu Junior -korttisarjasta. Tutkimuksestamme nousee esille myös joitain kehittämis ehdotuksia korttisarjaan liittyen.

Leikki- ja esikouluikä on lapsen sosioemotionaalisen kehityksen kannalta keskeistä aikaa. Lapsi kehittyy muun muassa tunteiden ymmärtämisessä ja säätelyssä sekä kyvyssä toimia vertaisryhmässä. Päiväkoti on luonteva ja tärkeä ympäristö, jossa lapsen kehitystä näillä alueilla voidaan tukea. Lapsia tuetaan jokapäiväisissä toiminnoissa, mutta alueelle on kehitelty myös erilaisia kasvatusohjelmia ja apuvälineitä, joita voidaan käyttää varsinkin niissä tilanteissa, joissa lapsen kehityksessä nähdään haasteita. Mun Juttu Junior on yksi tällaisista menetelmistä, joka on kehitetty tukemaan sosioemotionaalista kehitystä alle kouluikäisillä lapsilla.

Mun Juttu Junioria käytetään pääasiassa varhaiskasvatuksessa, kuten esiopetuksessa. Tutkimme työssämme peliä varhaiskasvatuksen näkökulmasta päiväkotiympäristössä. Tutkimuksemme jakautuu meidän kesken niin, että Eini Mylläri tutkii käyttäjien kokemuksia aikuisen näkökulmasta ja Tytti Niemi toimii havainnoijana. Havainnot käymme kuitenkin yhdessä läpi tuokioiden päätteeksi, sillä Einillä voi olla omanlaisensa havainnot lapsista tuokiolla, joten saamme havainnointikaavioomme mahdollisimman monipuolisia havaintoja. Mun Juttu Junior korttisarja soveltuu käytettäväksi erityisesti 5–6-vuotiailla lapsilla, joten rajaamme tutkimuksemme kyseiseen ikäryhmään. Tutkimukseen osallistuu yksi päiväkodin ”viiskariryhmä” eli 5-vuotiaiden ryhmä.

Suunnittelimme kyseiselle viiskariryhmälle neljä eri tuokiota. Tuokiot pidettiin neljän viikon aikana niin, että joka viikolla oli yksi tuokio. Tuokioiden sisältö vaihteli eri kertojen mukaan. Jokainen tuokio oli kuitenkin teemaltaan ”tunnetuokio”, ja tuokion työvälineenä oli Mun Juttu Junior -korttisarja.

Tutkimusmenetelminä käytämme osallistuvaa havainnointia ja kyselylomaketta. Kyselyt toimitamme päiväkodeissa työskenteleville aikuisille, joilla on käytössään Mun Juttu Junior. Osallistuva havainnointi liittyy pelin testaamiseen lapsiryhmän kanssa, jolloin havainnoimme lapsia samalla kun käytämme peliä heidän kanssaan.

Korttisarja on tarkoitettu lapsille aikuisen kanssa pelattavaksi, esimerkiksi muistipelinä. Aikuinen on mukana selittämässä lapselle tunteita sekä kertoo tunteista ja niiden erilaisuudesta. Jokainen nimeää tunteita eri tavoin, ja ne merkitsevät meille eri asioita. Korttisarjaa voidaan soveltaa monin eri tavoin ohjaajan ja lasten kiinnostuksen sekä mielikuvituksen mukaan.

Korttisarjan mukana tulee muutamia pelaamishdotuksia kuten muistipeliehdotus ja keskustelukysymykset. Peliä voidaan käyttää myös tilanteissa, joissa tunteiden sanoittaminen on lapselle vaikeaa. Näin korttien kuvat ovat voivat toimia tunteiden ilmaisun välineenä. Korttisarjan mukana tulee myös arviointikortit, joilla lapsi voi arvioida esimerkiksi omaa toimintaansa.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA

Idea opinnäytetyöstä lähti Lähestymistavat ja työmenetelmät -opintojaksolla. Etsiesämme välineitä kurssin menetelmätuokioihin, löysimme Mun Juttu Junior -korttisarjan. Mun Juttu Juniorin kotisivuilla oli opinnäytetyöpyyntö sosionomiopiskelijalle, ja kiinnostuksemme heräsi heti.

Mannerheimin lastensuojeluliiton ja Folkhälsanin toteuttama hanke ”Kiusaamisen ehkäisy alle kouluikäisten parissa” ja hanketta varten tehty selvitys kiusaamisen näyttäytymisestä suomalaisessa päivähoidossa olivat merkittäviä syitä aiheenvalinnassa. Selvityksestä nousee esille sosiaalisten- ja tunnetaitojen tärkeys, juuri kiusaamisilmiön ehkäisyssä ja lasten hyvinvoinnissa (Kirves & Stoor-Grenner 2010).

Mun Juttu Junior on kehitetty käytettäväksi varhaiskasvatuksessa, esiopetuksessa, alkuopetuksessa, erilaisissa kerhoissa ja pienryhmissä. Korttisarjan tarkoituksena on toimia sosioemotionaalisen kehityksen tukena. Se toimii välineenä tunteiden opettelulle, sanoittamiselle sekä ilmaisulle. (Mun Juttu 2010.)

Nykypäivänä tunnekasvatus on jäänyt taka-alalle johtuen pakottavasta tarpeesta opettaa lapsille ikätason mukaiset taidot. Puhuminen, käveleminen, lukeminen ja laskeminen ovat tärkeitä taitoja, mutta sosiaalisuuden ja tunnetaitojen harjoittaminen ovat välttämättömiä lapsen myöhemmän tasapainoisen kehityksen kannalta. Sosiaalisia sekä emotionaalisia taitoja tarvitaan jokapäiväisissä vuorovaikutussuhteissa. (Jalovaara 2006, 28.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrittävät päiväkotien omaa varhaiskasvatussuunnitelmaa antaen tietyt raamit minkä mukaan päivähoitoa tulee toteuttaa. Valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainitaan eettisen orientaation kohdalla, että erilaiset tunteet, kuten suru, kuuluvat lapsen elämään ja niitä tulee käsitellä niin, että lapsi voi tuntea olonsa turvalliseksi. (Stakes 2005.) Tämän enempää tunteiden kehityksen tukemisesta ei valtakunnallisessa suunnitelmassa mainita. Mielestämme tunteiden kehityksen tukemiseen pitäisi panostaa jo valtakunnallisissa suunnitelmissa, jotta asian tärkeys tulisi esiin. Kun sosioemotionaalisiin taitoihin aletaan kiinnittää huomiota jo varhain, on elämänhallinta helpompaa myöhemmällä iällä.

3 SOSIOEMOTIONAALINEN KEHITYS

Lapsen kehitys voidaan jakaa eri osa-alueisiin. Yksi kehityksen osa-alueista on sosioemotionaalinen kehitys. Helpompi olisi määritellä sosioemotionaalisen kehityksen häiriöt, kuin käydä määrittelemään normaalia sosioemotionaalista kehitystä. Normaaliiin sosioemotionaaliseen kehitykseen kun kuuluu lukuisia eri asioista, aivan kuten nimikin jo antaa ymmärtää. Sosioemotionaaliseen kehitykseen kuuluvat ihmisen sosiaalinen, sekä emotionaalinen kehitys. Tämä tarkoittaa arkikielellä sanottuna ihmisen tunne-elämää ja ihmissuhdetaitoja. Lapsen tehtävänä, sosioemotionaaliselta kannalta tarkasteltuna, on oppia tulemaan toimeen itsensä ja muiden kanssa. (Jalovaara 2006, 38–40.)

Aikuisen rooli lapsen tunnekehityksessä ja sosiaalisessa kehityksessä on merkittävä. Vanhempi tai kasvattaja on lapselle esimerkin näyttäjä erilaisissa tilanteissa. Esimerkiksi empaattinen aikuinen, joka ottaa lapsen tarpeet huomioon, kasvattaa huomaamattaan lapsesta empaattista. Aikuisten välinen keskinäinen tasa-arvoinen vuorovaikutussuhde on malli lapselle tulevissa ihmissuhteissa. Aikuinen välittää toiminnallaan ja vuorovaikutuksellaan muiden ihmisten kanssa lapselle arvot, joiden avulla lapsi oppii myöhemmin elämässään toimimaan toisten ihmisten kanssa. Ne arvot ovat aikui-

sen sosiaalisista taidoista riippuen, joko sosiaalisesti päteviä tai sosiaalisesti vähemmän hyväksytyjä. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 44–45.)

Lapsen myöhempään sosioemotionaaliseen kehitykseen vaikuttavat monet eri asiat. Jo vauvan ja äidin välinen suhde (kiintymyssuhde ja vuorovaikutussuhde) luo vaikutuksensa lapsen myöhempään sosioemotionaaliseen kehitykseen. Sosioemotionaalinen kehitys on jatkuvaa vuorovaikutusta ympäristön kanssa. Perimällä on myös oma osuutensa sosioemotionaalisisessa kehityksessä. Se, millainen temperamentti lapsella on, voi vaikuttaa siihen, kuinka nopeasti hän kehittyy sosiaalisesti tai emotionaalisesti. Perimä ja ympäristö vaikuttavat kumpikin kehityksen kulkuun suunnilleen yhtä paljon. Perimällä on kuitenkin joihinkin temperamentin piirteisiin, esimerkiksi tunteiden kokemuksen voimakkuuteen, suurempi vaikutus. Perimä vaikuttaa temperamentin kautta siten myös sosioemotionaalisten taitojen oppimiseen. Esimerkiksi lapsi, jolla on erittäin voimakas tunne-elämä, voi tarvita enemmän aikaa ja harjoitusta tunteiden säätelyssä. Toisaalta sosioemotionaalinen kehitys tapahtuu sosiaalisessa ympäristössä, jolloin siihen vaikuttavat ympäristön tarjoamat kasvumahdollisuudet ja virikkeet. Kehityksen myötä lapselle muodostuvat sosioemotionaaliset taidot, joita käyttämällä hän selviytyy elämän eri tilanteissa. Nämä taidot kehittyvät aina aikuisikään asti, kun ihminen kohtaa erilaisia tapahtumia ja oppii selviytymään niistä. (Jalovaara 2006, 34–38; Keltinkangas-Järvinen 2004, 36–37, 42–44, 117–118, 178–182.)

Lapsen terve sosioemotionaalinen kehitys on ensisijaisen tärkeää myöhemmän mielen terveyden kannalta. Jo lapsesta alkaen on hyvä oppia esimerkiksi sietämään erilaisia tunnetiloja itsessään ja muissa ihmisissä. Pelko, ahdistus ja suru kuuluvat ihmisen elämään, ja on erittäin tärkeää tiedostaa omat tunteensa ja löytää keinoja säädellä niitä. Jos tunteiden säätely on heikkoa, ovat ihmisen sosiaaliset taidot myös keskivertoa heikkommat. Tällöin ihminen on vaarassa syrjäytyä, koska ihmissuhteiden solminta ei onnistu mutkitta. Tunteiden heikon säätelyn takia ihminen on alttiimpi myös erilaisille mielenterveyden häiriöille. Tietynlainen oravanpyörä ihmisen elämässä on siis valmis heikkojen sosioemotionaalisten taitojen myötä. (Jalovaara 2006, 34–38.)

Huonot sosioemotionaaliset taidot ovat yksi osatekijä puhuttaessa syrjäytymisestä. Ensin lapsi syrjäytyy omassa päiväkotiryhmässään puutteellisten sosioemotionaalisten taitojen, kuten huonon tunnesäätelyn vuoksi. Sama sosiaalisen syrjäytymisen kehä jatkuu kouluikässä, kun lapsi ei kykene solmimaan sosiaalisia suhteita.

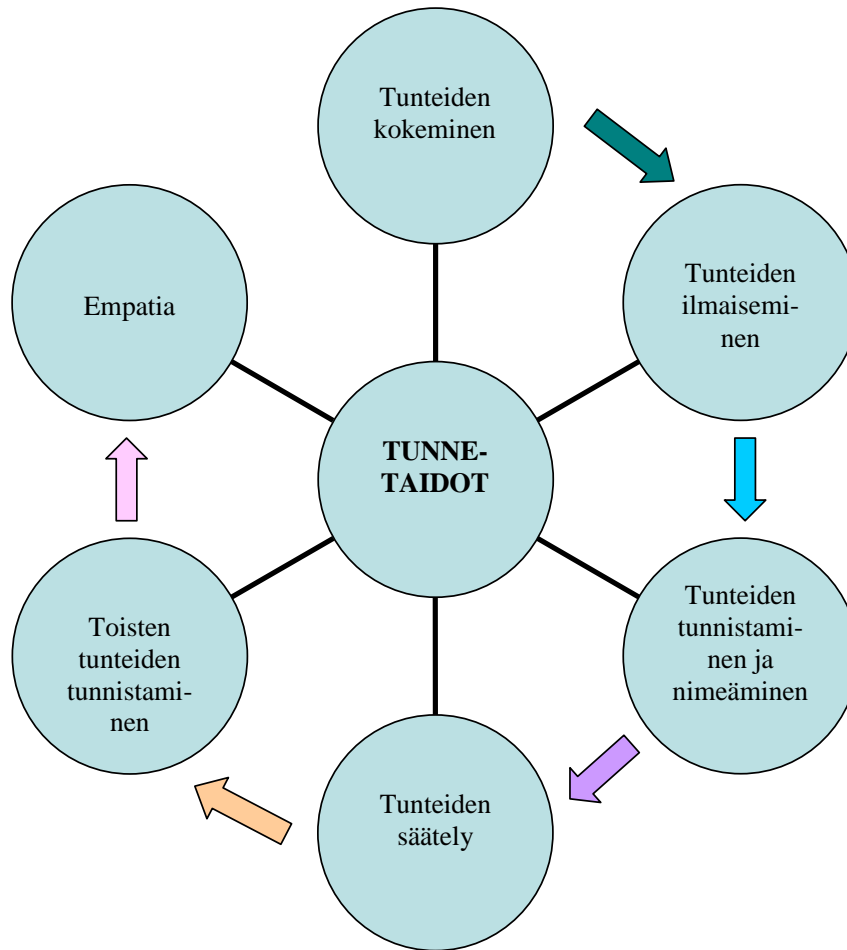
Levottomuus ja aggressiivisuus ovat usein merkkejä sosiaalisen syrjäytymisen prosessissa. Sama kaava toistuu myös aikuisiässä, kun ihminen syrjäytyy yhteiskunnasta. Tästä syystäkin voidaan todeta, kuinka kokonaisvaltaisesti tunne- ja sosiaaliset taidot vaikuttavat ihmisen elämään. (Pihlaja 2005, 59–60.)

Kun puhutaan lapsen sosioemotionaalisen kehityksestä, puhutaan yleensä sosioemotionaalista taidoista. Nämä taas käytännössä tarkoittavat sosiaalisia taitoja, sekä tunnetaitoja. Yleisesti voidaan sanoa että sosioemotionaaliset taidot sisältävät ainakin omien tunteiden tunnistamisen ja säätelyn, sekä toisten tunteiden tunnistamisen. Jälkimmäisen voidaan sanoa olevan tärkein sosioemotionaalinen taito, sillä se luo pohjan muille taidoille, kuten empatialle, muiden auttamiselle ja sosiaaliselle ongelmaratkaisulle. (Pulkkinen 2002, 68–70.)

Haluamme teoriassamme korostaa sitä, että sosioemotionaalinen kehitys pitää sisällään sosiaalisen ja emotionaalisen näkökulman. Nämä kaksi osa-aluetta ovat tiiviisti yhteydessä toisiinsa. Esimerkkinä voisimme mainita, että jos lapsella on tunne-elämän häiriöitä, on hänellä usein puutteita myös sosiaalisissa taidoissa. Tai jos lapsi ei kykene toimimaan sosiaalisissa tilanteissa lapsiryhmän tavanomaisilla sosiaalisilla säännöillä, on hänellä usein ongelmia oman tunne-elämänsä kanssa. Meidän näkemyksemme mukaan kaikkein selkeimmin sosioemotionaalinen kehitys tulee selvitettyä, kun jaetaan teoria sosiaaliseen ja emotionaaliseen (tunne) tarkasteluun. Kun puhutaan sosiaalisesta, ei voida samassa yhteydessä olla puhumatta emotionaalisesta ja toisinpäin.

3.1 Tunnetaidot

Tunnetaidot ovat osa sosioemotionaalisia taitoja, joita käytämme jatkuvasti arkipäivän elämässä. Ne liittyvät sosiaaliseen käyttäytymiseen ja ne ohjaavat ajatuksiamme, tekojamme sekä päätöksiämme. Ne ovat osa omaa persoonallisuuttamme ja jokainen käyttää niitä omalla tavallaan. Tunnetaidot ovat toisten tunteiden sekä omien tunteiden tunnistamista sekä hallitsemista. Tunnetaitoihin liittyvät myös ilmeet, eleet ja asennot eli se, miten reagoimme eri tilanteissa. (Peltonen & Kullberg-Piilola 2000, 13–17.)

Kuva 1. Tunnetaidot. (Learnable emotional skills 2007.)

Tunnetaitoihin kuuluu kuusi eri osa-aluetta, joita ovat tunteiden kokeminen, tunteiden ilmaiseminen, tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen, tunteiden säätely, toisten tunteiden tunnistaminen ja empatia (kuva 1). Tunnetaidot kuvaavat tunnetaitojen oppimisen eri osa-alueita sekä niiden oppimisjärjestystä. Tunnetaitojen oppiminen alkaa tunteiden kokemisesta ja nimeämisestä kohti tunteiden säätelyä aina empatian oppimiseen saakka. (Peltonen & Kullberg-Piilola 2000, 13–17.)

Tunteiden kokemisella tarkoitetaan tunteiden eri kirjon kokemista kuten ilon, surun ja pettymyksen kokemista. Tunteiden kokemisella on myös merkityksensä, kuten pelko varoittaa jostain ja vihan tunne on suojelemista varten. Tunteiden ilmaiseminen on tunteen tuomista näkyväksi muille. Ilmaisemme tunteitamme eri tavalla esimerkiksi sanallisesti ja ilmein sekä elein. Lapsi voi ilmaista suuttumustaan mököttämällä eli tunteitaan peittäen tai suuttumalla välittömästi. Tunteista voi myös puhua kertoen, että minua suututti tai ilostutti jokin asia. Jokainen ilmaisee tunteitaan eri tavoin. (Keltinkangas-Järvinen 2000, 174–179.)

3.2 Tunteiden varhainen kehitys

Sosioemotionaalisen kehityksen kannalta ensimmäiset ikävuodet ovat merkittäviä. Itse asiassa jo ensimmäinen ikävuosi voi määrittää sen, millä tavalla lapsi myöhemmin sosioemotionaalisesti kehittyy. Erityisen tärkeää tunteiden kokemisen ja oppimisin kannalta on, että ne saa jakaa ja kokea yhdessä toisen kanssa heti syntymästä lähtien. Jo ensimmäisellä ikävuodella lapsi kehittyikin tunnetaidoissaan hoivaajan avustuksella, heidän välisessään varhaisessa vuorovaikutussuhteessa. (Sinkkonen 2002, 26–28.)

Varhainen vuorovaikutussuhde tarkoittaa hoivanantajan ja lapsen keskinäistä ja vastavuoroista tunnesidettä. Varhaisessa vuorovaikutuksessa luodaan tunne-elämän perusta. Ensimmäisten kahdeksan kuukauden aikana lapsi oppii tunteiden säätelyä tunnevuorovaikutussuhteessa. Jo tällöin lapsi luo itselleen mallin, jolla säädellä omia tunteitaan myöhemmin. Ensimmäinen äidin ja vauvan välinen vuorovaikutussuhde luodaan heti synnytyksen jälkeen ensi-imetyksessä. Imetys itsessään luo ainutlaatuisen suhteen kahden ihmisen eli äidin ja lapsen välille. Tätä suhdetta tulisi korostaa äideille jo neuvola-ajasta lähtien. (Sinkkonen 2002, 26–28.)

Aikuisen tärkeys pienen vauvan tunteiden kehityksen kannalta on, että aikuinen heijastaa ja kannattelee vauvan tunteita. Vauvaan virittynyt aikuinen auttaa lasta kokemaan erilaiset tunteet ja kiihtymystilat esimerkiksi ilon ja suurenkin surun, sillä vauvan aivot pystyvät sietämään vain tietyn määrän kiihtymystä. Toisen ihmisen kanssa vuorovaikutuksen kehän avulla erilaisten tunnereaktioiden sietäminen onnistuu. Aikuinen säätelää lapsen vireystiloja ja tunnetiloja oman tunnetilansa ja vireytensä avulla. Vuorovaikutuksen kehässä aikuinen vastaanottaa lapsen tunteen ja palauttaa sen ilmein, elein tai sanoin vahvistettuna takaisin lapselle. Näin vauvan stressi vähenee ja vireystila nousee sekä myönteiset tunteet vahvistuvat. (Sinkkonen 2002, 26–28.)

Jo pieni vauva tuntee pahaa oloa toisten pahasta olosta ja liittää emotionaalisia merkityksiä tiettyihin ihmisiin. Empatialla tarkoitetaan tunteen tarttumista ja toisen tunteisiin eläytymistä. Kahdeksan kuukautinen lapsi opettelee toisen asemaan asettumista vanhempiansa avulla. Tällöin lapsi kykenee seuraamaan aikuisen reaktioita sekä suuntaamaan huomioitaan samoihin kohteisiin. Näin lapsi havaitsee samanaikaisesti oman ja vanhempansa reaktion samasta kohteesta. Tätä kutsutaan jaetuksi tarkkaavaisuudeksi, jolloin opetellaan ymmärtämään toisen ihmisen ajatuksia eri asioista. Tällä tavalla vauvalle kehittyy empatian perusta. (Peltonen & Kullberg-Piilola 2000, 73–74.)

1–2-vuotias alkaa ilmaista itse erilaisia tunteita. Tällöin lapsi alkaa myös ymmärtää toisen pahan olon erilliseksi itsestään, mutta sekoittaa ne omiinsa luullen, että toisen paha olo on sama kuin oma paha olo. Siksi lapsi pyrkii lohduttamaan toista samalla asialla kuin häntä lohdutettaisiin, esimerkiksi omalla lempilelullaan. 2–3-vuoden ikään tultaessa lapsella alkaa olla kyky kuvitella toisen ihmisen tunnetila, esimerkiksi äidin tai sisaruksen surullinen tunnetila. Tällöin lapsi haluaa aidosti lohduttaa toista. Lapsi pyrkii helpottamaan toisen oloa, eli hänellä on kyky empatiaan. 2–3-vuotias lapsi ymmärtää, että lohduttamiseen tarvittava asia täytyy olla se, mikä helpottaa juuri surullisena olevan ihmisen oloa. (Pihlaja 2005, 61; Jalovaara 2006, 26–27; Sinkkonen 2002, 125–127.)

Lapsi pystyy kokemaan kaikki ne tunteet, joita hän on kokenut yhteisessä tunneilma-
piirissä aikuisen kanssa. Perheissä voi vallita erilainen tunneilmasto, millä tarkoitetaan sitä, millaisia tunteita voi tuoda julkisesti esiin ja ovatko jotkut tunteet pidettävä sisäl-
lä. Hyvinvoiva lapsen ja vanhemman tunnevuorovaikutussuhde vaatii vastavuoroi-
suutta ja vahvistusta tunneviesteille sekä lapselta että aikuiselta. (Sinkkonen 2002 26–
28.) Kun aikuinen vastaanottaa lapsen pahan mielen ja sanoittaa lapsen tunnetilan,
lapsi oppii liittämään sanan merkityksen ja tunteen yhteen. Tunteen ja sanan merki-
tyksen yhteenliittäminen on esimerkiksi sitä, että halaus ja sana kyllä ovat hyvän mie-
len ja olon merkkejä. Tunnetaitojen kehitystä tukeakseen, aikuisen on sanotettava lap-
selle myös omia tunnereaktioitaan. ”Äiti ei ole nyt vihainen, vaan väsynyt”. Tällä ta-
voin lapsi oppii tunteiden nimiä ja niihin liittyviä reaktioita ihmisessä. Näin lapsi oppii
ymmärtämään paremmin myös toisen ihmisen tunteita. (Peltonen & Kullberg-Piilola
2000, 19–22.)

Lapsen tavoitteena on saada sisällään olevat tunteet järjestykseen ja tunnistettavaan
muotoon. Lapsi opettelee tunnetaitojaan ympärillä olevien aikuisten avulla. Lapsi voi
huomata, esimerkiksi äidin eleistä sekä kiellosta, että koirankupista syöminen ei ole
sopivaa. Äidin kannustavat ja myönteiset ilmeet ovatkin omiaan ohjaamaan lapsen
toimintaa kannustavasti tutkimaan uutta. Sitä vastoin äidin pelokkaat ja kielteiset il-
meet ohjaavat lasta pois epämiellyttävästä. Näin lapsi oppii tutkimaan maailmaa tur-
vallisella tavalla. (Peltonen & Kullberg-Piilola 2000, 19–22.)

3.3 Tunnetaitojen kehittyminen leikki-iässä

Leikki-iässä lapsen maailmaan kuuluvat läheisesti ikätoverit. Tunteilla on vaikutuksensa myös toverisuhteisiin. Lapsen emotionaalisuus ja emootioiden säätely on yhteydessä lapsen sosiaaliseen pätevyYTEEN. Lapset ovat emotionaalisesti erilaisia; toiset ärtyvät helpommin ja joutuvat kielteisten tunteiden valtaan, ja toiset ovat pelokkaita ja reagoivat joihinkin asioihin siksi pelolla. Tällaiset asiat vaikuttavat lasten välisiin sosiaalisiin suhteisiin. Jos lapsi ilmaisee suuttumustaan aina aggressiivisella tavalla, voidaan olettaa, että tunteiden säätely on huonoa. Tämä voi vähentää hänen sosiaalista pätevyytään ja näin ollen vähentää toverisuhteita. (Salmivalli 2005, 110–111.)

Kolmannen ikävuoden aikana lapset alkavat erottaa muutamia tunteita ja myös puhuvat tunteista. 4–5 vuoden ikäisenä lapsi ymmärtää jo ilon, surun, pelon ja suuttumuksen tunteet. Vaikeampien emootioiden tunnistaminen kehittyy vasta esikouluiässä. Lapsen kehityksen taso sekä sosiaalinen ympäristö edesauttaa erilaisten tunteiden tunnistamista. Lapsen kieli ja ajattelu on leikki-iässä jo niin kehittynyttä, että se edistää tunteiden ymmärtämistä. (Paaso 2008, 143–151.)

Lapsi kokee tunteet hetkessä, toisin kuin aikuinen. Lapsella tunteet vaihtuvat hetkessä ja ne on myös käsiteltävä siinä hetkessä. Jos lapsi on pelästynyt, täytyy tunnetila käydä lapsen kanssa läpi pikimmiten, ennen kuin tunnetila vaihtuu uuteen ja pelon tunne jää taustalle vaikuttamaan. Tällä tavoin saattaa lapselle kehittyä pelkoja, jos negatiivisia tunnetiloja ei käydä lapsen kanssa läpi vaan ne sivuutetaan. Pelon taustalla voi olla lapsen tekemä väärä johtopäätös asiasta. (Peltonen & Kullberg-Piilola, 2000, 16-17.)

Kaikkien ihmisten täytyy pystyä säätelemään tunteitaan kyetäkseen toimimaan sosiaalisessa ympäristössä. Kyky säädellä tunteita kehittyy 2–5 vuoden iässä. Tunteiden säätely tarkoittaa sitä, etteivät tunteet saa yksilöä käyttäytymään itsetuhoisesti tai ympäristöä loukkaavasti. Jos tunteiden säätelyssä on puutteita, voi ihminen käyttäytyä esimerkiksi aggressiivisesti. Tunteiden säätely on kaikkein suurin saavutus leikki-ikäisen kehityksessä. Tällöin lapsi kohtaa ja ymmärtää yhteisön vaatimukset ja oppii hillitsemään emootioidensa ilmaisua. (Keltinkangas–Järvinen 2000, 214.)

Tunteiden kehittymiselle ja säätelylle on perustana tunteiden varhainen kehitys ja erityisesti äidin ja vauvan välinen vuorovaikutus ja lapsen ensimmäisten ikävuosien tunnekokemukset. Lapsi on tällöin saanut pohjan kahdenkeskiselle tunteiden säätelylle ja

matkaa nyt kohti tunteiden itsesäätelyä. Leikki-ikäisen suurin saavutus on kyky rajoittaa, parantaa, ohjailta ja säädellä tunteitaan. Lapsi kohtaa yhteisön vaatimukset ja oppii käsittelemään turhautumistaan ja hillitsemään tunteidensa ilmaisuja. Lapsi oppii, että kaikenlaiset tunteet ovat sallittuja, mutta kaikenlainen käytös ei. Olennaista on, miten lapsi ilmaisee tunteitaan, eli miten hän osaa säädellä sekä ilmaista tunteensa. (Peltonen & Kullberg-Piilola, 2000, 21.)

Tunteiden säätelyä tarvitaan sosiaalistumiseen. Jotta ihminen pystyy toimimaan yhteisön jäsenenä, hänen tarvitsee osata säädellä tunteitaan monipuolisesti. Tunteiden säätelyn perustana on se, että ihminen tunnistaa omia tunteitaan. Tunteita ei pysty säätämään ellei tunnista, mitä tunteita itsellään milloinkin on. Etenkin esikouluikä on tärkeä ikä, jolloin lapsi oppii tunteiden säätelyä. Tällöin lapsi tiedostaa omia tunteitaan ja osaa hillitä itseään, etenkin muiden edessä. (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2009, 57.)

Omien tunteiden tunnistaminen on edellytys muiden ihmisten tunteiden tunnistamiselle. Leikki-ikäinen lapsi tunnistaa ilon, surun ja suuttumuksen tunteet. Tunteiden nimeämisellä tarkoitetaan tunnistetun tunteen ja sanan yhteenliittämistä. Lapsi osaa nimetä esimerkiksi perheen jäsenen kasvoille olevan hymyn iloksi. (Peltonen & Kullberg-Piilola 2000, 19–22.)

Tärkeää on myös oppia säätämään tunteita. Tunteiden säätely on tunteiden tunnistamista kuten ilon, surun, mutta se on myös omien tunteiden lievittämistä sekä jakamista ja lisäämistä. Tunteiden säätelyssä voidaan erottaa optimaalinen tunteiden säätelyn alue ylisäätelystä ja alisäätelystä. Ylisäätelyllä tarkoitetaan esimerkiksi, ettei tunne vihaa asiasta, josta saa olla vihainen. Alisäätely taas voi esimerkiksi merkitä, että riehaantuu turhaa pienestä asiasta ja lyö lasta. Parhaiten lapsi oppii tunteiden säätelyä aikuisen tyyntytelystä ja rauhoittelusta. Esimerkiksi, kun aikuinen antaa tutin itkevälle lapselle, lapsi usein rauhoittuu. (Ahlroth 2006.)

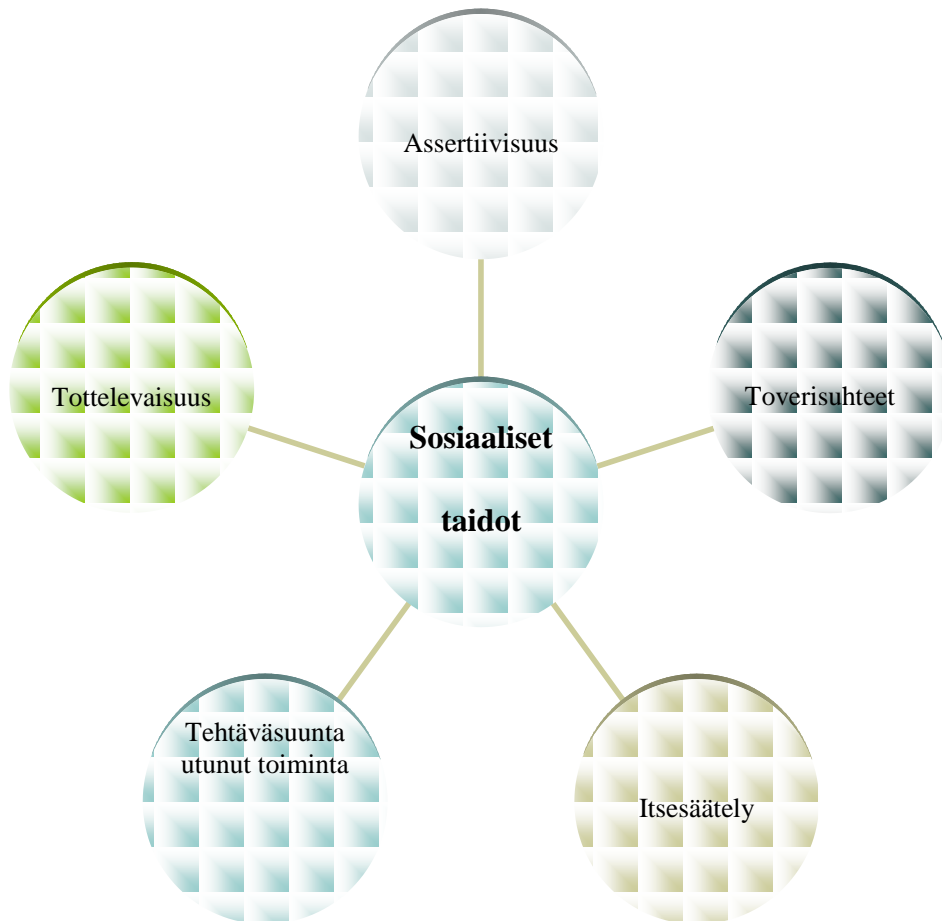
Toisten tunteiden tunnistamisella tarkoitetaan, että lapsi oppii huomaamaan miltä esimerkiksi toisen lapsen suru tai ilo näyttää. Tunteiden tunnistaminen on osa empatiataitoja. Empatia on vaikein tunnetaito oppia, mutta sitä voi myös opetella. Empatialla tarkoitetaan myötäelämistä, toisten tunteiden tunnistamista sekä halua vastata niihin esimerkiksi olemalla läsnä ja kuuntelemalla. Empatia edellyttää, että on myös itse kokenut empatiaa. Vanhempi voi siis empaattisuudellaan kasvattaa empaattisia lapsia.

Päiväkodeissa voidaan lukea satuja, joissa pystyy samaistumaan toisen tilanteeseen. Toisten tunnetilaan samaistumista voidaan harjoitella myös tunnekorttien avulla. Tällöin lapsi pystyy helpommin tunnistamaan tunteen, joka toisella on, kun apuna on kuvakortti, jossa kyseinen tunne esiintyy. Empatiataidot ovat edellytys vuorovaikutussuhteille ja parisuhteelle, joissa on huomioitava myös toista ihmistä. (Peltonen & Kullberg-Piilola 2000, 73–79.)

3.4 Sosiaaliset taidot

Sosiaaliset taidot tarkoittavat opittuja, sosiaalisesti hyväksytyjä ja arvostettuja käyttäytymistapoja. Tervehtiminen tai kiittäminen ovat tällaisia sosiaalisia taitoja. Myös vuorovaikutustaidot kuten aktiivinen kuuntelu, keskustelu, toisten tunteiden hyväksyminen, empatia ja sympatia luetaan sosiaalisiksi taidoiksi. Kun yksilöllä, lapsella tai aikuisella, on nämä sosiaaliset taidot, on hän sosiaalisesti pätevä. (Kalliopuska 1995, 8) Kuvassa 2 on havainnollistettu, miten sosiaaliset taidot lapsella voidaan jakaa viiteen faktoriin Caldarellan & Merrellin 1997 mukaan.

Kuva 2. Sosiaalisten taitojen viisi faktoria (Salmivalli 2005, 82-83).

1. Toverisuhteet: Tarjoaa apua, on tunnesensitiivinen, osallistuu keskusteluun, pyytää toisia mukaan leikkiin.
2. Itsesääteley: Hyväksyy kritiikkiä, kykenee kompromisseihin, osaa hillitä itsensä.
3. Tehtäväsuuntautunut toiminta: Kuuntelee ja seuraa ohjeita, työskentelee itsenäisesti.
4. Tottelevaisuus: Noudattaa sääntöjä.
5. Assertiivisuus: Tutustuu oma-aloitteisesti, pyytää toisia mukaan toimintaan, aloittaa keskustelun, kyseenalaistaa epäselvyyden sääntöä, osoittaa tunteensa tullessaan väärinkohdeksi.

Lapset oppivat näitä sosiaalisia taitoja omien kokemustensa ja muiden ihmisten, lasten ja aikuisten, myötävaikutuksessa. Mallista oppiminen ja roolileikki ovat hyväksi havaittuja keinoja sosiaalisten taitojen oppimisessa esimerkiksi päiväkodissa. Vertaisryhmän merkitystä sosiaalisten taitojen kehittymisessä ei voida unohtaa. Vertaisryhmässä lapsella on mahdollisuus harjoittaa sosiaalisia taitojaan ja kehittyä niissä. Vertaisryhmä antaa heti palautetta epähyväksyttävästä käytöksestä. Konfliktit ryhmän kesken harjoittavat toisten näkemysten ymmärtämistä, omien näkemysten perustelemista, sekä toisten tunteiden ja mielipiteiden huomioonottamista. (Salmivalli 2005, 79–86)

3.5 Sosiaalinen varhaiskehitys

Sosiaalisella kehityksellä tarkoitetaan lapsen kehittymistä erilaisten sosiaalisten yhteisöjen ja ryhmien jäseneksi. Ihmisellä on synnynnäinen taipumus liittyä toisiin ihmisiin eli olla sosiaalinen. Uusimpien tutkimusten mukaan lapsi syntyy sosiaalisena. Vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa lapselle kehittyvät sosiaaliset taidot. (Pramling-Samuelsson & Fler 2009, 184–185.)

Sosialisaatio on yksilön kasvamista ja kehittymistä sosiaalisesti toimivaksi yhteiskunnan jäseneksi, mikä on koko elämän kestävä prosessi. Sosialisaatiossa yksilö oppii yhteiskunnassa vallitsevat arvot ja käyttäytymisnormit. Näiden avulla hän pystyy toimimaan yhteiskunnan jäsenenä. Sosialisaation kautta lapsi pystyy toimimaan yhteiskunnassa ja hänestä tulee yhteiskunnan täysivaltainen jäsen. (Pihlaja 2005, 62.)

Lapsi saa sosiaalisen alkupääoman kasvuympäristöstään. Alkupääoma koostuu erilaisista tekijöistä kuten arvoista ja normeista, yhteisöllisyydestä sekä lapselle kehittyvästä turvallisuuden tunteesta ja luottamuksesta aikuiseen. Lapsi ei itse pysty valitsemaan kasvuympäristöään eikä vanhempiaan. Esimerkiksi heikko kasvatus ja esimerkiksi fyysinen kuritus voivat heikentää sosiaalista alkupääomaa. Näin ollen lapsen on ponnisteltava myöhemmin kasvattaakseen sosiaalista pääomaansa. Sosiaalinen alkupääoma on siis pohjana lapsen oman sosiaalisen pääoman kehittymiselle sekä sosiaaliselle pätevyydelle. (Pulkkinen 2002, 44–47.) Sosiaalisella pätevyydellä tarkoitetaan niitä taitoja joiden avulla ihminen selviytyy onnistuneesti vuorovaikutustilanteissa muiden ihmisten kanssa. Sosiaalisen pätevyyden sisältyvät esimerkiksi sosiaaliset taidot. (Salmivalli 2005, 71–78.)

Lapsen ensimmäiset ikävuodet ovat vaihe, jolloin luodaan erityisellä tavalla pohja myöhemmälle kasvulle ja kehitykselle. Kun lapselle kehittyy varhaisvuosina hyvä perusturvallisuus, se auttaa häntä myöhemminkin luottamaan toisiin ihmisiin ja kohtaamaan uusia tilanteita. Pysyvät ihmissuhteet ja tavallinen lapsiperheen arki, jossa huolehditaan lapsen perustarpeista (uni, ruoka, puhtaus, ulkoilu) ja jossa osoitetaan rakkautta, hellyyttä ja hyväksyntää ja asetetaan turvallisia rajoja, on oivallinen pohja perusturvallisuuden kehittymiselle. Perusturvallisuudella ja kotikasvatuksella on merkitys sosioemotionaaliseen kehitykseen, sillä sosiaalisuuden perusta ja mallit saadaan kotoa. Tässä kohtaa korostuu erityisesti ympäristön merkitys etenkin sosiaaliseen varhaiskehitykseen. (Pulkinen 2002, 120–133.)

Pieni vauva alkaa ensimmäisistä elinpäivistään lähtien suuntautua sosiaalisia ärsykeitä kohti. Noin 3–4 kuukauden ikäiset vauvat pyrkivät kontaktiin toisen vauvan kanssa. Vauvat pyrkivät koskettamaan tai muuten tavoittelemaan toista vauvaa. Noin puolen vuoden ikäiset vauvat alkavat ottaa kontaktia toiseen vauvaan ilmeillä, kuten hymyillen. Tällöin mukaan tulevat myös ääntelyt, joiden avulla vauvat pyrkivät kontaktiin toistensa kanssa. Vuorovaikutus vauvoilla on suurelta osin yhdensuuntaista, eli vaikka toinen vauva hymyilee tai katsoo toista, ei toinen vastaa tähän hymyllä tai katseella. Vaikka vuorovaikutus on yhdensuuntaista on mukana myös selviä sosiaalisuuden merkkejä kuten toisen läsnäolon tiedostamista ja esimerkiksi lelun ojentamista toiselle. (Poikkeus 2003, 122–138.)

Toisena ikävuotena lapsen vastavuoroisen käyttäytymisen määrä lisääntyy. Lapset alkavat leikkiä leikkejä, joissa toinen osapuoli ajaa toista takaa tai toinen etsii toista piilosta. Lapset ovat leikeissä toisiaan täydentävissä rooleissa. Toisen ikävuoden tienoilla vuorovaikutusta ikätoverien kanssa ylläpitävät positiiviset ja negatiiviset tunteiden ilmaiset sekä konfliktitilanteet. (Poikkeus 2003, 124–125.)

Kolmannen ikävuoden aikana lapsen kieli kehittyy, mikä vaikuttaa lapsen sosiaaliseen käyttäytymiseen. Kun lapsi voi kielellisesti ilmaista toiveitaan ja aikomuksiaan, hän voi ottaa kontaktia vieraaseenkin lapseen ja neuvotella leikin tai muun toiminnan ehtoista leikkiverinsa kanssa. (Poikkeus 2003, 125–126.) Lapsi herää täysipainoiseen sosiaalisuuteen noin neljän vuoden iässä. Tällöin lapsi alkaa vastavuoroisen leikin keinoin käyttää sosiaalisia taitojaan (Tuhkanen & Vilhunen 2001, 147–148.)

3.6 Sosiaalisten taitojen kehittyminen leikki-iässä

Kuten jo aiemmin on mainittu, tarjoavat ikätoverit lapselle loistavat puitteet harjoittaa ja omaksua sosiaalisia taitoja. Lasten vuorovaikutus leikki-iässä, kuten ikäkauden nimikin jo kertoo, on pääasiassa leikkiä. Kehityspsykologit uskovat, että leikkiminen on lapselle kaikkein tuottoisinta ja sopeuttavinta toimintaa. Jo Jean Piaget korosti vertaisuhteiden merkitystä, erityisesti vertaisten kanssa syntyviä konflikteja. Kun lapset ovat leikkiessään eri mieltä toisten lasten kanssa asioista, joutuvat he perustelemaan kantojaan ja ymmärtämään toisen osapuolen kantaa asiasta. Tällöin lapselle alkaa kehittyä kyky ratkaista asioita sosiaalisissa kanssakäymisissä ja sosiaalisissa suhteissa. (Salmivalli 2005,17.)

Leikki-iässä kehittyvät sosiaalisen vuorovaikutuksen perustaidot, joita ovat toisten kuunteleminen ja vuorotellen puhuminen. Samaan aikaan lapselle kehittyy myös empatian ja kyky ja näin ollen lapsen sosiaalinen kanssakäyminen on kehittyneempää ja muut huomioonottavampaa. Leikki-ikäinen osaa jo tunnista toisen henkilön kasvojen ilmeitä ja osaa niiden pohjalta tehdä tulkintoja. Nämä tulkinnat ovat toisten tunteiden ymmärtämistä. (Heinämäki 2000, 17–19.)

Leikki-iässä korostuvat sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen liittyminen vahvasti toisiinsa. Kun lapsi oppii säätelemään ja hillitsemään tunteitaan, pystyy hän toimimaan sosiaalisissa tilanteissa taitavasti. Leikki-iässä roolileikit yleistyvät, kun lapset alkavat jäljitellä ympärillä esiintyviä sosiaalisia rooleja. Roolileikeissä lapsi kuvittelee tuntevansa erilaisia emootioita kuten pelkoa tai raivoa. Juuri roolileikit vertaisten kanssa ovat tärkeitä, jolloin lapselle alkaa kehittyä yksi tunnetaitojen osa-alue, empatia. Hänen täytyy pystyä leikeissään ottamaan toiset huomioon ja ymmärtämään toisen tunnetiloja, jotta leikki on mahdollisimman sosiaalisesti sujuvaa. (Salmivalli 2005, 109–112.)

Tunteiden kokeminen ja niiden säätely on yhteydessä sosiaaliseen kehittymiseen ja sosiaaliseen pätevyyteen. Kun lapsi kokee monipuolisesti erilaisia tunteita ja osaa säädellä tunteitaan ja siihen liittyvää käytöstä, pystyy hän myös kehittymään sosiaalisesti taitavaksi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita liiallista tunteiden tukahduttamista tai käyttäytymisen ylikorostunutta säätelyä. Ylikontrolloinnin ei katsota olevan sosiaalisesti pätevää eikä terveellistäkään. (Salmivalli 2005, 110–111.)

4 SOSIOEMOTIONAALISEN KEHITYKSEN TUKEMINEN

Leikki- ja esikouluikä on lapsen sosioemotionaalisen kehityksen kannalta keskeistä aikaa. Lapsi kehittyy muun muassa tunteiden ymmärtämisessä ja säätelyssä sekä kyvyssä toimia vertaisryhmässä. Puutteelliset empatian taidot, kyvyt säädellä tunteita ja vähäiset sosiaaliset taidot voivat heikentää lapsen menestystä esimerkiksi kaveripiirissä, myöhemmin vaikuttaa negatiivisesti koulumenestykseen ja lopulta esimerkiksi työnsaantiin. Kaikkein selvimmin lapsen puutteelliset sosiaaliset ja tunnetaidot näkyvät esimerkiksi päiväkodissa ikätovereiden kiusaamisena. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 22–23.)

Mannerheimin lastensuojeluliitto ja Folkhälsan ovat tehneet selvityksen osana kiusaamisen ehkäisy alle kouluikäisten lasten parissa -hanketta. Tutkimus on nimeltään ”Kiusaavatko pienetkin lapset” ja se selvittää, miten kiusaaminen näyttäytyy suomalaisessa päivähoitossa. Tutkimus osoitti, että jo kolmevuotiaat lapset tunnistavat kiusaamisilmiön päiväkodissaan ja muussa elinympäristössään. Kiusaaminen on siis arkipäivää nykypäiväkodeissa. Tehokkainta kiusaamisen karsimisessa olisi jo päiväkodissa aloitettu sosiaalisten- ja vuorovaikutustaitojen järjestelmällinen opettaminen. (Kirves & Stoor-Grenner 2010,1–3.)

Aikamme koti-, päiväkot-, ja koulukasvatus eivät useinkaan ole tiedostaneet riittävästi lapsuuden kokemusten merkitystä ihmisen sosioemotionaalisisessa kehityksessä. Tunnekasvatus on jäänyt informaatiotulvan jalkoihin. Sosiaalisuuden ja tunnetaitojen harjoittaminen myönteisessä, kannustavassa ja järjestelmällisessä hengessä, auttaisi kaikkia ja erityisesti ujoimpia ja arimpia lapsia. Näiden taitojen suunnitelmallinen harjoittaminen rohkaisi lapsia itseilmaisuuksiin ja vuorovaikutussuhteisiin toisten lasten kanssa. (Jalovaara 2006, 27.)

Se, että aikuinen antaa palautetta lapsen toiminnasta, on lapsen sosioemotionaalisen kehityksen kannalta yksi merkittävä tukemisen muoto. Sanallinen vahvistaminen ja positiivisen ja rehellisen palautteen anto lapsen käytöksestä on erinomainen tapa tukea lapsen sosioemotionaalista kehitystä. Tunnerehellisyys on sitä, että lapsi saa vanhemmaltaan järkevien neuvojen lisäksi myös aitoja tunteita tilanteesta riippuen. Näin lapsi on koko ajan tietoinen omasta kehityksestään ja saavutuksistaan. Jotta lapsi oppii hyväksytyt sosiaaliset toimintatavat, täytyy hänen osata myös tunnetaitoja. (Kallionpukka 1995, 9.)

Kotona ja päiväkodissa on hyvä luoda ilmapiiri, jossa kaikenlaiset tunteet ovat sallittuja, vaikka kaikenlainen käytös ei olisikaan. Kotikasvatuksessa on tärkeä huomioida, että kiukku ja aggressio eivät ole häiriöitä, vaan kaikki tunnemme kiukkuja joskus. Koulussa ja sosiaalisissa ryhmissä tunteiden piilottaminen on sisäistetty liiankin hyvin. Lapsella täytyy olla paikka purkaa omia tunteitaan hallitusti, mutta avoimesti. Lapselle on tärkeää oppia, että muillakin ikätovereilla on samankaltaisia tunteita. Kun lapsi oppii ilmaisemaan pahan olonsa sanomalla olevansa vihainen, hänen ei tarvitse osoittaa vihaansa esimerkiksi lyömällä. (Peltonen 2000, 25–34.)

Tunteiden ilmaiseminen ryhmässä tulee olla lapsesta itsestään lähtöisin. Lasta ei sovi pakottaa kertomaan tunteistaan, mutta jos lapsi haluaa kertoa kaikille tunteistaan, ei tätä sovi estää. Opettamalla lapsille tunneilmaisua onnistutaan rohkaisemaan lapsia ilmaisemaan tunteitaan. Omien tunteiden salliminen ja hyväksyminen sekä niistä puhuminen edesauttaa hyväksymään muiden erilaisia tunteita sekä lisää empatiakykyä. Kyky kokea surua auttaa myös arvostamaan paremmin rakkautta. Lapsen tunnetilaa ei tule vähätellä, vaan jokainen lapsi kokee asiat eri tavalla. Usein sanotaan, ettei tarvitse olla surullinen. Tämän usein kuultuaan lapsi oppii piilottamaan esimerkiksi surunsa. (Peltonen 2000, 25–34.)

Leikki-ikässä lasten välisissä kanssakäymistilanteissa esiintyy yhä enemmän konfliktitilanteita. Aikuisella on näissä tilanteissa ratkaiseva rooli. Aikuisen ei tule puuttua lasten välisiin sanaharkkoihin ja riitatilanteisiin kovinkaan usein. Tällöin lapset oppivat itse harkitsemaan vaihtoehtoja ja tekemään kompromisseja. (Heinämäki 2000, 17–19.)

Varhaiskasvatus on luonteva ja tärkeä ympäristö, jossa lapsen sosioemotionaalista kehitystä voidaan tukea. Kehityksen tukemista, kuten palautteen antoa ja tunneilmaisun tukemista, tapahtuu päiväkodin jokapäiväisissä toiminnoissa, mutta alueelle on kehitelty myös erilaisia kasvatusohjelmia ja menetelmiä, joita voidaan käyttää varsinkin niissä tilanteissa, joissa lapsen kehityksessä nähdään ongelmia. Monissa päiväkodeissa vuorovaikutustaitoja kehitetään opettelemalla tunnekieltä. Siihen kuuluvat esimerkiksi eri tunteiden opettelu, omien tunteiden nimeäminen ja toisten tunteiden tunnistaminen. (Jalovaara 2006, 94–97.) Tunteiden ymmärtämiseen ja sosiaalisiin taitoihin vaikuttavat lasten havainnot omista mielentiloista, toisten emotionaalisisista reaktioista kuten ilmeet ja eleet, sekä aikuisen tunteiden sanoittaminen vuorovaikutustilanteissa. (Korhakangas 2003, 192.)

Menetelmillä ja työvälineillä on erityinen paikka oppimisen tukena. Alle kouluikäiset lapset oppivat parhaiten leikin ohella. Tästä syystä esimerkiksi varhaiskasvatuksessa käytetään erilaisia leikillisiä menetelmiä oppimisen ja kehityksen tukena. Kortit ja pelit auttavat lasta oppimaan tunteista ja käsittelemään niitä turvallisen etäisyyden kautta. Lapset oppivat mieluisan leikin tai pelin ohella aivan huomaamattaan. Alle kouluikäisille lapsille ei ole mielekästä pitää oppituntimaisia opetustuokioita, vaan he oppivat kokemuksellisen oppimisen ja mielekkään tekemisen kautta. Erilaiset harjoitukset, joissa pelataan vuorovaikutuksessa toisten kanssa, ovat jo itsessään erinomaisia välineitä sosiaalisten taitojen omaksumiseen. Vuoron odottaminen, voittaminen sekä häviäminen kehittävät tunteiden säätelyä ja sosiaalisia taitoja. (Nurmiranta ym. 2009, 59–61.)

Lasten tunne- ja sosiaalisia taitoja on tutkittu paljon ja taitojen kehittämiseen on kehitetty erilaisia ohjelmia, joita käytetään ympäri maailmaa päiväkodeissa ja kouluissa. Collaborative for Academic, Social and Emotional learning (CASEL) tutkimusorganisaatio on perustettu vuonna 1994. CASEL on kansainvälinen ja johtava organisaatio, jonka tarkoituksena on parantaa ja tukea lasten tunne-elämän ja sosiaalisten taitojen kehitystä. (Skills 2003.)

CASEL on määritellyt keskeisimmät sosioemotionaaliset taidot pätevyysalueittain. Sosioemotionaalisten pätevyysalueittain avulla voidaan hyvin kuvata, mitkä asiat sisältyvät sosioemotionaalisiin taitoihin ja mitkä taidot lapsen tulisi hallita (ks. taulukko 1). CASEL on myös soveltanut teoriaansa eteenpäin ja kehitellyt päiväkoteihin ja kouluihin suunnatun opetusohjelman sosioemotionaalisten taitojen tukemiseen. (Skills 2003.)

Taulukko 1. CASELin sosioemotionaaliset pätevyysalueet (Skills 2003)

<p>1. Tietoisuus itsestä (self-awareness)</p>	<p>Tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen Omien vahvuuksien ja myönteisten ominaisuuksientunnistaminen ja kehittäminen</p>
<p>2. Tietoisuus toisista (social-awareness)</p>	<p>Perspektiivinotto eli toisten ajatusten ja tunteiden tunnistaminen ja ymmärtäminen (empatia) Erilaisuuden arvostaminen ja toisten hyväksyminen</p>
<p>3. Itsensä hallitseminen (self-management)</p>	<p>Tunteiden hallinta ja säätely siten, että ne ennemminkin auttavat kuin estävät tilanteessa toimimista Stressin sietokyky Tavoitteiden asettaminen: Prososiaalisten tavoitteiden muodostamista ja niiden tavoittelua lyhyellä ja pitkällä tähtäimellä</p>
<p>4. Vastuullinen päätöksenteko (responsible decision making)</p>	<p>Ongelmien tunnistaminen ja tilannetaju, sekä ongelman ratkaisu, Toisten kunnioitus Yksilön eettinen ja moraalinen vastuu</p>
<p>5. Sosiaaliset vuorovaikutustaidot (relationships skills)</p>	<p>Sanallisten ja sanattomien viestien käyttäminen keskustellessa Sosiaalinen vuorovaikutus, joissa aktiivista kuuntelua Suhteiden muodostaminen Avun antaminen ja pyytäminen</p>

Toinen, Suomessaakin käytössä oleva ohjelma, on Yhdysvalloissa kehitetty Second step: A Violence Prevention Curriculum (suom. Askeleittain-ohjelma). Se on tarkoitettu edistämään sosiaalisia taitoja ja vähentämään sosioemotionaalisia ongelmia opettamalla tunnetaitoja. Askeleittain-ohjelma on sovellettu Suomen oloihin vastaamaan päiväkodin, esikoulun ja koulun edellä mainittuja tarpeita. Ohjelman taustalla ovat kognitiivisen käyttäytymismallin, sosiaalisen oppimisen, sosiaalisen tiedon käsittelyn ja kielellisen itsesäätelyn tutkimukset. Ohjelma sisältää esimerkiksi opettajan oppaan, jaksokortit ja valokuvalliset oppituokiokortit. Ohjelman runko etenee kolmessa eri jaksossa. Ensimmäisessä empatian jaksossa lapsille opetetaan taitoja, kuten tunteiden tunnistamista ja empaattisuutta. Tunteiden säätely -jaksossa lapsien on tarkoitus oppia hallitsemaan voimakkaita tunteita sekä rauhoittumaan. Kolmas jakso käsittelee ongelmanratkaisua. Tässä jaksossa lapset saavat käyttöönsä kolmivaiheisen ongelmanratkaisuprosessin. Tärkeitä taitoja ovat esimerkiksi käyttäytymistaidot sekä ystävyystaidot. (Askeleittain 2005, 10–29.)

Lastensuojelujärjestö Pesäpuu ry on kehittänyt lapsen kanssa työskentelyn tueksi erilaisia pelejä ja korttisarjoja kuten Nallekortit. Nallekortit ilmentävät eri tunteita. Niiden tarkoituksena on toimia keskusteluiden tukena esimerkiksi selvittäessä perhe-elämää tai ihmissuhteita. Niiden avulla voidaan myös käsitellä lapsen kanssa vaikeita asioita. (Pesäpuu.)

Vuosina 2007–2009 vuosina toiminut perhepolku-projekti on kehittänyt erilaisia menetelmiä kuten tunnepelin, jonka tarkoituksena on harjoittaa tunnetaitoja ja sosiaalisia taitoja erilaisten tehtävien ja kysymysten avulla. Peliin sisältyy esimerkiksi tutustumiskysymyksiä, tunnekysymyksiä, tunnetehtäviä ja kysymyksiä tunneasioista ja lasten oikeuksista. (Perhepolku.)

5 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

5.1 Tutkimuksen tarkoitus

Tutkimuksemme tarkoituksena on tutkia kuinka Mun Juttu Junior -korttisarja toimii lapsen sosioemotionaalisen kehityksen tukena. Tutkimme myös Mun Juttu Junior -korttisarjan käyttäneiden lasten ja aikuisten kokemuksia korttisarjan käytöstä. Koemme tärkeäksi, että saamme kuuluviin myös lapsen aidon tuntemuksen Mun Juttu Juniorista aikuisen mielipiteen rinnalle.

Tutkimuksemme keskittyy tutkimaan käyttäjien kokemuksia Mun Juttu Junior -korttisarjasta, sekä lasten sosioemotionaalista kehitystä käytettäessä Mun Juttu Junioria. Tutkimuksessa käyttäjillä tarkoitamme päiväkotiryhmien työntekijöitä, ja lapsilla havainnoitavia päiväkotiryhmän lapsia. Aikuisten ja lasten kokemusten kautta meille välittyvät korttisarjan erilaiset käyttömahdollisuudet ja mahdolliset kehittämistarpeet. Saamme myös arvokasta tietoa siitä, millä tavalla korttisarja vaikuttaa lapsiin: onko tunnetaidoissa tapahtunut kehitystä ja onko korttisarja auttanut vaikeissa tilanteissa lasten kanssa, jolloin tunteista kertominen on ollut lapselle erityisen vaikeaa? Emme halua, emmekä pystykään tuottamaan absoluuttista vastausta mihinkään, vaan kaikki tuloksemme perustuvat omiin ja päivähoidon työntekijöiden havaintoihin lapsista ja Mun Juttu Junior -pelistä.

5.2 Mun Juttu Junior esittely

Mun Juttu Junior -korttisarjan (liite 1) kehittämisen lähtökohtana on ollut arkipäivän tarve sosioemotionaalisten taitojen opettelulle. Pelin kehittäjä Maija Koivula korostaa, että korttisarja on nimenomaan kehitetty arjen tarpeita vastaamaan, ei niinkään mihinkään teoriaan pohjautuen. Korttisarjan tarkoituksena on olla apuna jokapäiväisissä varhaiskasvatustilanteissa. Korttisarja ei ole ainoastaan tarkoitettu ongelmatilanteiden selvittämiseen, mutta sen lukuisien soveltamismahdollisuuksien ansioista sitä voidaan käyttää niihinkin. (Mun Juttu 2010.)

Korttisarja on kehitetty muistipelin muotoon, joka sisältää tunne- ja arviointikortteja. Tunnekorteilla tarkoitetaan violetilla pohjalla olevia kasvoniilmeitä, joissa alareunassa on tunne nimettynä. Arviointikortteja on kolme erilaista: ilonaama, surunaama ja ”neutraali naama”. Arviointikortit erottaa tunnekorteista vihreästä pohjaväristä, eikä niissä ole tekstiä. Yksi peli sisältää 120 korttia, jossa kutakin korttia on kuusi kappaletta eli pelistä tulee kolme erillistä muistipeliä. Peliä voi pelata muistipelinä aikuisen ohjaamana, jolloin aikuinen johdattaa keskustelun eri tunneteemoihin. Korttisarja toimii myös erinomaisesti erilaisissa pienryhmissä tunnetaitojen opetteluun tukena. Ainoastaan aikuisen mielikuvitus toimii rajana käytettäessä Mun Juttu Junioria. (Mun Juttu 2010.)

5.3 Tutkimushenkilöt

Tutkimuksemme henkilöinä on sekä aikuisia että lapsia. Toinen tutkimusryhmä koostuu viisivuotiaista lapsista, erään päiväkodin yhdestä lapsiryhmästä. Ryhmää kutsumme nimellä ”viiskariryhmä”. Tätä tutkimusryhmää havainnoimme tutkimuksessamme. Toinen tutkimusryhmä koostuu aikuisista. Aikuiset ovat päiväkodin työntekijöitä (lastentarhaopettajia) kahdesta eri päiväkodista. Aikuisilla on ollut tai on käytössään omassa lapsiryhmässään Mun Juttu Junior -korttisarja. Tälle tutkimusryhmälle osoitamme teemakyselymme.

Ensimmäinen tutkimusryhmämme on päiväkodin viiskariryhmä, jolle pidämme tunnetuokiomme ja joita havainnoimme näiden tuokioiden aikana. Ryhmä koostuu kymmenestä viisivuotiaasta. Viiskariryhmässä on seitsemän tyttöä ja kolme poikaa. Ryhmä on valittu kyseessä olevan päiväkodin isommasta (21 lasta) lapsiryhmästä, joissa on myös 3–4-vuoden ikäisiä lapsia.

Valitsimme tuokioiden pitoon lapsiryhmän sillä perusteella, ettei heillä kuluneen lukuvuoden aikana ollut tunneteemaa sisällytettynä toimintasuunnitelmaansa. He eivät myöskään oleet harjoittaneet sosioemotionaalisia taitoja ryhmässä millään erityisellä tavalla. Tämän takia meidän oli helppo lähteä pitämään tuokiota ryhmän kanssa, jolla ei ollut mitään ennakko-odotuksia tunneteemasta. Ryhmän työntekijöiden oli myös näin helppo arvioida lapsiryhmän kehitystä tuokioidemme jälkeen.

Alkuperäisen suunnitelman mukaan toinen tutkimusryhmämme olisi ollut Mun Juttu Junioria käyttävät päiväkotiryhmät ympäri Suomea. Jouduimme kuitenkin luopumaan tästä suunnitelmasta, sillä pelin kehittäjällä ei sairastapauksen vuoksi ollut mahdollista antaa yhteistyöpäiväkotiensa yhteystietoja omaan käyttöömme. Teemakyselylomakkeet osoitimme saman viiskariryhmän lastentarhanopettajille ja lastenhoitajille, joiden ryhmissä pidimme tuokiomme. He täyttivät teemakyselyn tuokioidemme jälkeen. Näin he pystyivät arvioimaan sosioemotionaalista kehitystä ryhmässään arkipäivän tilanteissa ja kertoa havaintojaan ja kokemuksiaan Mun Juttu Junior -korttisarjasta. Osoitimme teemakyselyn myös toisen päiväkodin työntekijöille (lastentarhanopettajille ja lastenhoitajille), jotka ovat käyttäneet Mun Juttu Junioria kuluneen vuoden aikana omatoimisesti omassa päiväkotiryhmässään. He vastasivat samaan avoimeen kyselylomakkeeseen, kuin tuokioryhmämme aikuiset. Teemakyselylomakkeessa oli avoi-

mia kysymyksiä. Tällä tavoin välittyy Mun Juttu Junioria käyttävien aikuisten aito kokemus korttisarjasta.

5.4 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksemme seurailee laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen jalanjälkiä. Laadullisella tutkimuksella pyritään tuomaan esiin ihmisten kokemuksia jostakin tutkittavasta asiasta. Tällöin tutkimusaineistoa ja tutkimustuloksia ei haluta eikä ole usein mahdollistakaan esittää numeroina eli määrällisessä muodossa. Kvalitatiivinen aineisto on rikasta ja monitasoista. Laadullinen tutkimus käyttää sanoja, kun määrällinen tutkimus perustuu lukuihin. (Kananen 2008, 24–27.)

Laadullisen tutkimuksen yleisimpiä aineistonkeruumenetelmiä ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 73.) Tässä työssä aineistonkeruumenetelminä on käytetty havainnointia sekä kyselyä. Havainnoimme lapsia Mun Juttu Junior -tuokioiden aikana erillisen havainnointilomakkeen avulla (liite 3). Teemme avoimen kyselyn päiväkotiryhmille, joissa Mun Juttu Junioria käytetään. Kyselyn toteutamme samassa päiväkotiryhmässä, jossa pidimme Mun Juttu Junior- tuokiot, sekä yhdessä päiväkodissa jossa on käytössä Mun Juttu Junior -korttisarja. Avoimien kyselyiden avulla kartoitamme aikuisen näkökulmaa Mun Juttu Juniorista, sen käytöstä ja sen vaikutuksista lapsen sosioemotionaaliseen kehitykseen.

5.4.1 Osallistuva havainnointi

Osallistuvalla havainnoinnilla tarkoitetaan tutkimusta, jossa tutkija itse osallistuu tutkimansa yhteisön toimintaan sekä antaa saamiinsa kokemuksiin pohjaten raportin. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkijan rooli voi vaihdella ulkopuolisesta havainnoijasta osallistujaan. Valitsimme osallistuvan havainnoinnin, koska päiväkodilla pitämämme pelituokiot ovat sosiaalista toimintaa, havainnoija on pitämässämme tuokioissa itse mukana sekä havainnoinnin kohteena ovat lapset. Osallistuva havainnointi on siitäkin syystä tutkimuksessamme kaikkein käyttökelpoisin menetelmä, koska esimerkiksi haastattelu on vaikea saada lapsiryhmältä monipuolista palautetta. Lapset eivät osaa vielä niin monipuolisesti arvioida näkemäänsä tai tekemäänsä, joten emme olisi saaneet kovinkaan luotettavaa tutkimustietoa. Lapset ilmaisevat olonsa ilmein, elein ja käytöksellään. Voimme siis havainnoida tuokioita pitäessämme lapsen käytöksestä,

mitä mieltä hän jostakin asiasta on. Lapsen äänen kuuluviin saamiseksi käytimme korttisarjaan kuuluvia arviointikortteja, joiden avulla lapset saivat helposti kerrottua mielipiteensä korttisarjasta ja tuokioista. (Laitinen 1998, 37–58.)

Haastavaa osallistuva havainnointi on tulosten reliabiliteetin vuoksi sekä tiedon keräämisen vuoksi, sillä havainnoija havainnoi omien näkemyksiensä mukaan sekä osallistuu samalla toimintaan. Osallistuvassa havainnoinnissa tilanteeseen vaikuttaa siis havainnoijan suhde päiväkodin lapsiryhmään eli vuorovaikutus sekä myös havainnoijan omat kokemukset tilanteesta ja esimerkiksi aiemmista samankaltaisista tilanteista. Toisaalta taas osallistuva havainnointi on ideaali uutta ryhmää havainnoitaessa, koska se ei vaadi etukäteistietoa lapsista. (Laitinen 1998, 37- 58). Tiivis aikataulu oli mielestämme perusteltu sen vuoksi, että lapsen normaalin kehitykseen kuuluvat muutokset eivät vaikuttaisi tutkimustuloksiin. Lapsiryhmä on entuudestaan meille vieras, mutta tämän vuoksi pidämme tuokioita neljä kappaletta. Näin lapset tulevat tutummiksi sekä pystymme selvittämään onko peli todella kehittänyt lasten sosioemotionaalisia taitoja.

Osallistuva havainnointi on subjektiivista. Havainnoija itse vaikuttaa havaintoihin lapsista. Havainnoija havaitsee valikoivasti ja osa tärkeistä asioista lasten reaktioista pelitilanteessa voi jäädä huomaamatta. Toisaalta havainnoinnin subjektiivisuus on myös rikkaus. (Eskola & Suoranta 2003, 98–102). Havainnoinnin avulla saamme kuitenkin selvitettyä parhaiten lasten ymmärrystä pelissä olevista tunnekorteista sekä kiinnostuksesta peliä kohtaan. Havaintojen tekoja varten loimme havainnointipohjan, koska havainnointi voi kohdistua vain tiettyihin ja rajattuihin alueisiin eli teemoihin.

Havainnointikaavake (liite 3) tehtiin kolmen eri pääteeman ympärille. Teemat olivat tunteiden säätely, empatia ja sosiaaliset taidot. Jokaisen otsikon alla avasimme käsiteltä havainnoitaviin asioihin: tunteiden säätelyn alle havainnoitaviksi asioiksi tulivat ”ei hillitse tunteita” ja ”ei pelaa loppuun”. Havainnoitavia asioita kirjattiin tukkimiehen kirjanpidolla. Esimerkiksi, aina kun lapsi ei pelannut loppuun tai ei hillinnyt tunteitaan, hän sai yhden viivamerkinnän. Viivamerkintöjä pystyi saamaan kuinka monta tahansa riippuen siitä, kuinka usein havaittiin kyseinen asia lapsella. Kysyimme lapsilta jokaisen tuokiokerran jälkeen myös heidän oman mielipiteensä korttisarjasta ja tuokiokerrasta. Jätimme lomakkeeseen myös avointa tilaa lasten mielipiteille sekä yleisen tunnelman kirjaamiselle. Teemat muodostuivat sen perusteella, että ne ovat kaikkein oleellisimmat osa-alueet lapsen sosioemotionaalisessa kehityksessä. Havainnoinnit

kirjattiin tukkimiehen kirjanpidolla, koska havainnoitavia oli paljon ja havainnot oli tehtävä pysyen teemojen sisällä.

Tutkimuksemme luotettavuutta eli reliabiliteettiä pyrimme parantamaan yhden testikerran avulla. Testikerralla testasimme lähinnä havainnointikaavakkeen toimivuutta. Testituokion tarkoituksena oli selvittää havainnointikaavakkeen käyttökelpoisuutta kymmenen lapsen havainnointiin yhtä aikaa. Samalla saimme myös varmuutta kortti-sarjan käytöstä. Testikerran ansioita löysimme myös parannettavia asioita tuokioiden sisältöihin, kuten monipuolisuutta tuokiokertoihin ja lasten toiminnallisuuden lisäämistä. Tämän seurauksena lisäsimme jokaiseen tuokioon toiminnallisia osioita. Havainnointikaavake sai lähes kokonaan uuden muodon testikerran ansioita. Osan havainnoitavista asioista muutimme kielteiseen muotoon, kuten ”ei pelaa loppuun”. Kielteisiä merkintöjä tuli testikerralla huomattavasti vähemmän kuin positiivisia merkintöjä. Näin ollen havaintojen merkitseminen osaltaan helpottui ja nopeutui, koska ainoastaan kielteiset asiat lapsen toiminnassa merkattiin havainnointikaavioon.

5.4.2 Kysely

Havainnointi aineistonkeruunmenetelmänä oli alusta asti erittäin selvä valinta. Toinen aineistonkeruunmenetelmä sen sijaan oli hankalampi päättää. Valmistimme strukturoidun kyselylomakkeen, sekä teemahaastattelurungon. Loppujen lopuksi päädyimme kuitenkin tekemään avoimen kyselyn. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2007, 196) ovat kirjassaan pohtineet ja vertailleet avointen ja monivalintakysymysten etuja ja haittoja. Heidän mukaansa avointen kysymysten suosijat perustelevat valintansa sillä, että ne antavat vastaajalle mahdollisuuden kertoa, mitä heidän mielessään aidosti on. Monivalintakysymykset taas sitovat vastaajansa valmiiksi annettuihin vaihtoehtoihin. Avointen kysymysten haittapuolena voi olla vastausten monikirjavuus ja vaikea käsiteltävyys. (Hirsjärvi ym. 2007, 196.) Koska halusimme nimenomaan kuulla vastaajien kokemuksia omin sanoin kerrottuna, oli järkevää esittää avoimia kysymyksiä kyselylomakkeessa.

Tutkimuksemme aineistonkeruun toinen osa tapahtui siis avoimen kyselylomakkeen eli teemakyselyjen avulla (liite 4). Teemakyselyllä tarkoitamme tässä tutkimuksemme tekemäämme kyselylomaketta, joka sisältää vain avoimia kysymyksiä eli teemoja. Jaottelimme avoimet kysymykset eri teemojen mukaan. Tästä syystä on meille

mielekäästä kutsua kyselyämme nimellä teemakysely, koska se kuvaa parhaiten kyselymme luonnetta.

Avoimet kysymykset tarkoittavat kysymyksen asettelua, jossa vastaajalle esitetään kysymys jostakin aiheesta. Vastaajalle ei anneta vastausvaihtoehtoja, vaan vastaaja vastaa omin sanoin annettuun kysymykseen. Avoimilla kysymyksillä pyritään saamaan vastaajien erilaisia näkökulmia ja mielipiteitä esiin. Avoimet kysymykset luovat vastaajalle melko vapaan vastaamistavan. Vastaajan on kuitenkin pysyttävä teemojen sisällä. Avoimilla kysymyksillä on mahdollista saada erittäin aito kokemus tutkittavasta asiasta tutkijan tietoon. (Eskola, Kuula, Puusniekka & Saaranen-Kauppinen, 2010.)

Meidän pyrkimyksemme on nimenomaan tuoda esiin Mun Juttu Junior -korttisarjan käyttäjien kokemuksia. Aitoa kokemusta korttisarjasta ja sen vaikutuksista lapsiin ei olisi ollut mahdollista saada esimerkiksi strukturoidulla kyselylomakkeella. Strukturoiduissa kyselyissä näkyy aina tutkijan omat näkemykset tutkittavasta asiasta. Tällöin jotakin erittäin arvokasta tietoa voi jäädä saamatta. Avoimessa ”tarinallisessa” kyselyssä tai haastattelussa, vastaaja voi vastata pitkän ja oman ajattelun mukaisen vastauksen ilman tiukasti määriteltyjä kysymyksiä.

Kyselylomake (liite 4) muodostui lopulta havainnointikaavake tavoin kolmen pääteeman ympärille, jotka olivat samat kuin havainnointilomakkeessa (liite 3). Kyselylomakkeen alkuun laitoimme kolme taustatekijää kartoittavaa kysymystä. Vastaajan ammatin halusimme tietää, jotta voisimme vertailla oliko eri ammattiryhmillä erilaisia kokemuksia ja mielipiteitä korttisarjasta. Myös sillä, kuinka pitkään korttisarjaa on käytetty omassa päiväkotiryhmässä, on oleellinen merkitys. Korttisarjan tulokset voivat tulla esille vasta pitkänkin käyttöajan jälkeen. Lyhyellä käytöllä ei välttämättä voi havaita samoja tuloksia kuin pidemmällä käytöllä. Kolmas taustatekijä, jota kysyimme kyselylomakkeessa, oli korttisarjaa käyttäneiden lasten ikä. Lasten iällä voi olla suuri merkitys korttisarjan toimivuuden kannalta.

Teemakyselyn luotettavuutta pyrittiin lisäämään testaamalla lomaketta sellaisilla ryhmän aikuisilla, jotka eivät itse tutkimuksessa tule vastaamaan kyselymme. Saatuaan teemakyselyt takaisin, teimme kyselyyn pientä hienosäätöä. Muutimme hieman kysymyksiä sanamuotoja, vaihdoimme kysymysten järjestystä ja poistimme kokonaan kaksi kysymystä, jotka koimme turhiksi tutkimuksen kannalta. Koska kyseessä on avoin kyselylomake, ei tutkijalla ole mahdollisuutta johdatella vastaajaa oikeaan

suuntaan. Tästä syystä väärinymmärrykset kysymyksiin vastattaessa olivat mahdollisia. Saatuamme viralliset teemakyselyt takaisin vastaajilta huomaisimme, että pieniä väärinymmärryksiä kysymyksiin liittyen esiintyi. Emme kokeneet sitä kuitenkaan suureksi haitaksi, sillä pystyimme analysoimaan myös väärinymmärretyt vastaukset niin, että ne tukivat tutkimustamme.

5.5 Osallistuvan havainnoinnin toteutus

Ryhmää havainnoitiin neljän viikon aikana. Tuokion pitämiseen osallistui kaksi henkilöä, joista toinen oli tuokion pitämisestä vetovastuussa ja toinen havainnoinnista. Havainnot kirjattiin havainnointikaavakkeeseen tuokion aikana sekä osa havainnoista kirjattiin vasta tuokion jälkeen, kuten havainnot yleisestä ilmapiiristä ja erityishuomiot lapsista. Havainnointia helpottaaksemme teimme lapsille pelinumerot. Pelinumero vastasi havainnointikaavakkeen yläreunassa olevaa juoksevaa numerointia. Näin havainnointi oli tehokasta jo ensimmäisestä tuokiokerrasta lähtien eikä havainnoijan tarvinnut keskittyä muistamaan lasten nimiä.

5.5.1 Toimintatuokiot

Suunnittelimme itse neljä eri tunnetuokiota (liite 2) Mun Juttu Juniorin ohjeita ja vinkkejä apuna käyttäen. Suunnittelimme neljä eri tuokiota pidettäväksi valitsemallemme viiskariryhmälle neljänä peräkkäisenä viikkona. Tuokiot koostuivat erilaisista osioista, joissa taustalla oli ajatus sosioemotionaalisen kehityksen tukemisesta. Tuokioiden pääasiallisena työvälineenä toimi Mun Juttu Junior -korttisarja, mutta käytimme osioissa myös leikkejä osana tuokiota, jotta lasten mielenkiinto pysyisi yllä. Leikkien ajattelimme kehittävän lapsien sosiaalisia taitoja, sekä leikit ovat lapselle luontainen tapa toimia ja oppia uutta. Jokaisen tuokion päätavoitteena oli sosioemotionaalinen kehitys. Alatavoitteet vaihtelivat tuokioiden sisällöistä riippuen.

Ensimmäisen toimintatuokion (liite 2/1) tavoite oli tutustua lapsiryhmään ja korttisarjaan. Alatavoitteina toimintatuokiosuunnitelmassa olivat myös sosiaaliset taidot ja tunteiden tunnistaminen. Aloituksena tuokiossa oli tunneteeman pohjustus korttien vapaan tutkiskelun avulla. Tutustuminen tapahtui niin, että lapsi valitsi itselleen mielisimmän tunnekortin ja kertoi samalla nimensä. Leikkiosiossa lapset etsivät itselleen parin, jolla oli sama kortti kuin itsellä. Tämän jälkeen vuorossa oli pareittain tunnepantomiiamia. Tuokion lopuksi lapset arvioivat tuokioita arviointikorttien avulla sekä

teimme tunnekädet. Tunnekäsillä tarkoitamme käsitornia, jossa jokainen lapsi laittaa kätensä päällekkäin piirin keskelle.

Toisen toimintatuokion (liite 2/2) tavoitteena oli tunnekäsitteiden opettelu, empatiataidot, sosiaaliset taidot sekä tunteiden ilmaisu eri tavoin. Aloituksena tuokiossa oli omaa aamua kuvaavan arviointikortin valinta ja siitä keskustelu. Leikkiosiossa lapset jaettiin pienryhmiin ja heille jaettiin tietyt tunnekortit. Lasten tuli valita arvoitukseen sopivat tunnekortit ryhmän yhteisellä päätöksellä. Tämän jälkeen leikimme etsi kortti-leikkiä. Tuokion lopuksi lapset arvioivat tuokion arviointikorteilla sekä valitsivat sen hetkistä tunnetilaansa kuvaavan tunnekortin.

Kolmannen toimintatuokion (liite 2/3) tavoitteena oli tunnekäsitteiden opettelu, sosiaaliset taidot sekä tunteiden ilmaisun opettelu. Aloituksena tuokiossa oli omaa aamua kuvaavan tunnekortin valinta ja siitä keskustelu. Leikkiosiossa opeteltiin 10 uutta tunnekorttia miettimällä yhdessä, mistä korteissa oleville naamoille on voinut kyseinen tunne ja missä tilanteessa kyseinen tunne voi olla ihmisellä. Lopuksi ryhmä teki tunnetuhatjalkaisen eli asettui jonoon konttausasentoon ja tarttui etummaista nilkoista kiinni. Tämän jälkeen ryhmä yritti yhteishengellä saada tuhatjalkaisen liikkumaan. Tuokion päätteeksi ryhmä teki jälleen tunnekädet.

Neljännän tuokion (liite 2/4) tavoitteena oli tunnekäsitteiden opettelu, tunteiden tunnistaminen, empatiataidot ja sosiaaliset taidot. Tuokion aluksi jokainen lapsi valitsi haluamansa tunnekortin, joka kuvaa omaa aamua. Herättelimme keskustelua siitä, voiko kaikilla ihmisillä olla tunteita. Leikkiosiossa pelasimme parimuistipeliä tunnekorteilla. Tämän jälkeen jaotimme lapset kahteen pienryhmään, joissa tehtiin tunneukot. Yksi ryhmän jäsenistä meni suurelle paperilla makaamaan ja muut piirsivät hänen ääriviivansa. Tämän jälkeen ukoille tehtiin pahvista vaatteet ja piirrettiin kasvot. Toinen ryhmä piirsi surulliset kasvot ja toinen iloiset. Ukkojen valmistuttua tunnekortit jaoteltiin yhdessä ukkojen vatsaan sen mukaan, oliko tunne ilon vai surun tunne. Kortit myös laitettiin konkreettisesti kiinni ukon vatsan kohdalle kuvaamaan sitä, että jokaisella ihmisellä on tunteita sisällään. Lopuksi lapset arvioivat tuokiota arviointikorteilla, tehtiin tunnekädet, sekä jaettiin viimeisen kerran kiitokseksi karkit.

5.5.2 Havainnointikerrat

Teimme tutkimuksemme havainnointiosuuden yhden viiskariryhmän kanssa kuukauden aikana neljänä eri tuokiokertana. Jokainen havainnointikerta tapahtui samalla kertaa kuin tuokiokerta. Tuokiokerrat oli suunniteltu sen mukaan, että havainnointi olisi mahdollisimman helppoa ja monipuolista.

Ensimmäinen havainnointikerta oli 13.4.2010. Lapsia oli paikalla seitsemän. Tuokio kesti 45 minuuttia. Toinen havainnointikerta oli 20.4.2010. Lapsia oli paikalla yhdeksän ja tuokio kesti 60 minuuttia. Kolmas havainnointikerta oli 29.4.2010. Lapsia oli paikalla kuusi ja tuokio kesti 40 minuuttia. Neljäs havainnointikerta oli 4.5.2010. Lapsia oli paikalla seitsemän ja tuokio kesti 60 minuuttia.

Jokaisella havainnointikerralla pyrittiin havainnoimaan kokonaisvaltaisesti kaikkia havainnointikaavakkeen (liite 3) kohtia. Tuokioiden sisällöistä ja tavoitteista riippuen havainnointi kohdistui automaattisesti tietyille havainnoitaville osa-alueille korostuneesti.

5.6 Kyselyn suorittaminen

Kuten jo aiemmassa kappaleessa mainitsimme, tutkimukseemme olisi alkuperäisen suunnitelman kuulunut kyselyjen lähettäminen Mun Juttu Junioria käyttäviin päiväkoteihin ympäri Suomea. Tämä tutkimusryhmä jäi kuitenkin pois, ja päätimme suorittaa kyselyn paljon pienimuotoisempana ja keskityimme enemmän havainnointiin.

Kyselylomakkeet (liite 4) jaettiin tuokioryhmän aikuisille heti samana päivänä kuin viimeinen tuokiokerta oli eli 4.5.2010. Veimme kyselylomakkeet myös toiseen päiväkotiin samana päivänä 4.5.2010. Kerroimme henkilökohtaisesti vastaajille ohjeita kyselyyn vastaamiseen. Kerroimme, että kyselyyn vastataan vapaamuotoisesti oman kokemuksen mukaan, eikä kieliopillisiin seikkoihin tarvinnut kiinnittää huomiota. Kerroimme, että vastausaikaa olisi kuukausi eli hakisimme kyselyt pois 4.6.2010.

Kyselyyn vastasi tuokioryhmämme aikuisista kaksi lastentarhanopettajaa. Toisen päiväkodin työntekijöistä vastasi myös kaksi lastentarhanopettajaa eli saimme vastauksia yhteensä neljä kappaletta.

5.7 Aineiston käsittely

Aineiston käsittelyllä eli analyysillä luodaan selkeyttä aineistoon, jotta voidaan tehdä selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä. Juuri analyysivaihe on tutkimuksen ydintä. Tämän jälkeen tehtävät tulkinnat ja johtopäätökset pohjautuvat juuri tehtyyn analyysiin kerätystä tutkimusaineistosta. (Sarajärvi & Tuomi 2002, 93–105)

Teemakyselyjen analyysimenetelmänä oli aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Vaikka kyselylomakkeen vastaajia oli vähän, pystyimme analysoimaan vastaukset teemojen mukaisesti. Suuren vastaajajoukon poisjääminen johtui yhteyshenkilömme sairastapauksesta. Emme siis alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen, pystyneet lähettämään kyselylomakkeita Mun Juttu Juniorin käyttäjille ympäri Suomen. Suoritimme kyselyn tunnetuokioryhämme aikuisille, sekä erään toisen päiväkodin aikuisille joilla tiesimme olevan Mun Juttu Junior jollakin tapaa käytössään. Vastaajia oli siis yhteensä neljä kappaletta.

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jonka avulla voidaan analysoida erilaisia tekstejä systemaattisesti ja objektiivisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2003.) Aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä on mahdollista saada tiivistetty ja yleisluotoinen kuvaus tutkittavasta asiasta. Lähtökohtana on alkuperäinen teksti, joka pelkistetään niin, että jäljelle jäävät tutkimuksen kannalta oleelliset asiat. Pelkistetty aineisto ryhmitellään, jolloin saadaan luokkia eli kategorioita. Aineiston ryhmittelyssä aineistosta koodatut alkuperäisilmaukset käydään läpi ja siitä etsitään samankaltaisuuksia ja/sekä eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa asiaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään yhdeksi luokaksi. Luokat nimetään sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Luokittelussa aineisto tiivistyy, sillä yksittäiset tekijät sisällytetään yleisempiin käsitteisiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 111.)

Havainnointilomake (liite 3) oli rakennettu kolmen eri teeman mukaan. Kysely- ja havainnointilomakkeissa käytimme samoja pääteemoja. Havainnoinnin analyysi perustui myös näiden samojen teemojen ympärille. Havainnot ei tarvinnut analyysivaiheessa pelkistää, koska jo havainnointilomakkeen tekovaiheessa oli karsittu pois epäolennaiset havainnointikohteet tutkimuksemme kannalta. Valitsimme havainnoista ne, joita pystyimme tulkitsemaan mahdollisimman yksiselitteisesti. Valitut havainnot olivat sellaisia, joiden avulla saatoimme huomata mahdollisia muutoksia lasten käyttäytymi-

sessä ja kehityksessä. Näistä havainnoista teimme erilaisia havainnollistavia kuvaajia (kuvat 3– 7).

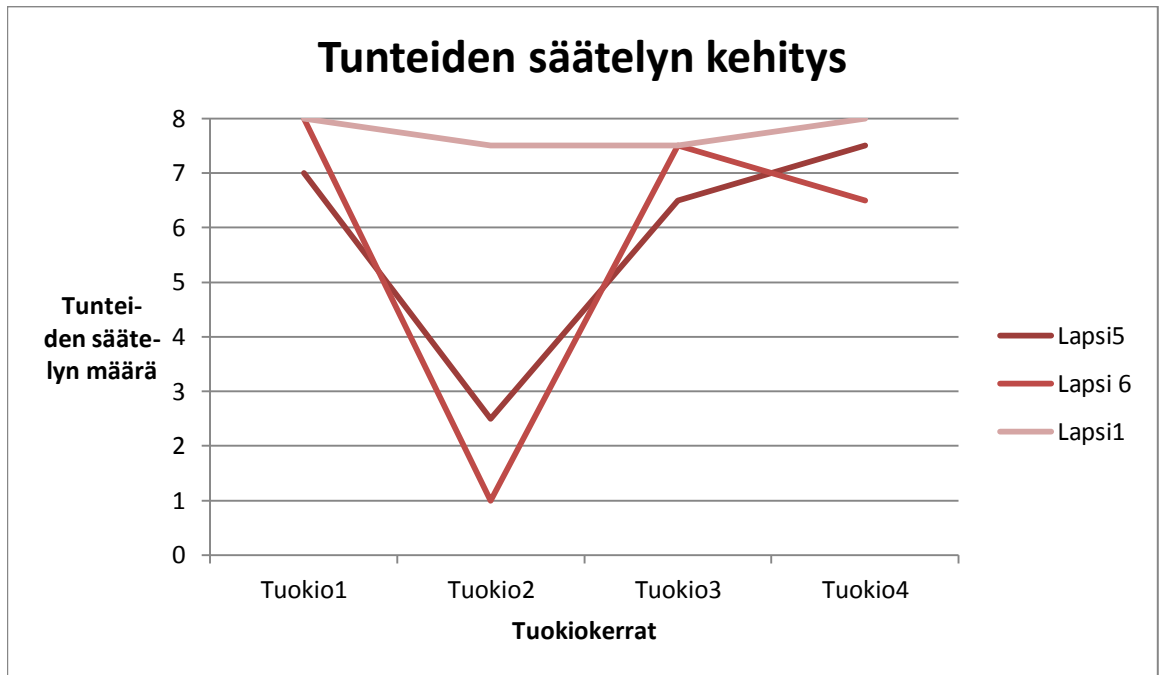
6 TULOKSET

Tutkimuksemme tulokset koostuvat havainnoinnin ja kyselylomakkeen tuloksista. Havainnoimme lapsia neljän eri tuokiokerran aikana. Lapsien määrä vaihteli eri tuokiokerroilla viiden ja yhdeksän lapsen välillä. Havainnoimme työtämme varten eri tunteiden kehityksen osa-alueita lapsista, kuten tunteiden säätelyä, empatiaa sekä sosiaalisia taitoja. Tämän lisäksi kysyimme lapsilta arviointikorttien avulla tuntemuksia pelitilanteista heti tuokion jälkeen arviointikorttien avulla. Tuokiot (liite 2) koostuivat suunnittelemistamme erilaisista toiminta-osioista. Avoimeen kyselylomakkeeseen (liite 4) vastasi neljä lastentarhanopettajaa. Kyselylomakkeet oli valmiiksi teemoitettu. Analysoimme kyselylomakkeen vastaukset lukemalla ne useaan kertaan ja ryhmittelemällä samantyylliset vastaukset yhteen.

6.1 Havainnoinnin tulokset

Havainnoinnin tulokset koostuivat tukkimiehen kirjanpidon merkinnöistä. Havaintoja teimme valmiiseen lomakkeeseen. Kun lapsi osoitti empatiaa toista kohtaan, hän sai viivamerkinnän. Merkintöjä sai tulla tuokion aikana kuinka monta tahansa. Yleisesti lapset olivat innostuneita ja kiinnostuneita Mun Juttu Junior -korteista sekä tuokioista. Tämä lähtökohtaisesti auttoi tuokiokertojen sujuvuutta. Havainnointia helpottaaksemme jaoinme jokaiselle lapselle pelinumeron, joka oli sama jokaisella pelikerralla.

Yksi sosioemotionaalisen kehityksen tärkeistä osa-alueista on tunteiden säätely. Tunteiden säätelyn kehitys -kaavio (kuva 3) ilmentää havaintojamme kolmen lapsen tunteiden säätelystä eri pelikertojen aikana. Kuvassa 3 esiintyvään kuvaajaan on valittu eritasoisia lapsia, jotka parhaiten ilmentävät tunteiden säätelyn kehityksen eroavuuksia samanikäisillä lapsilla.

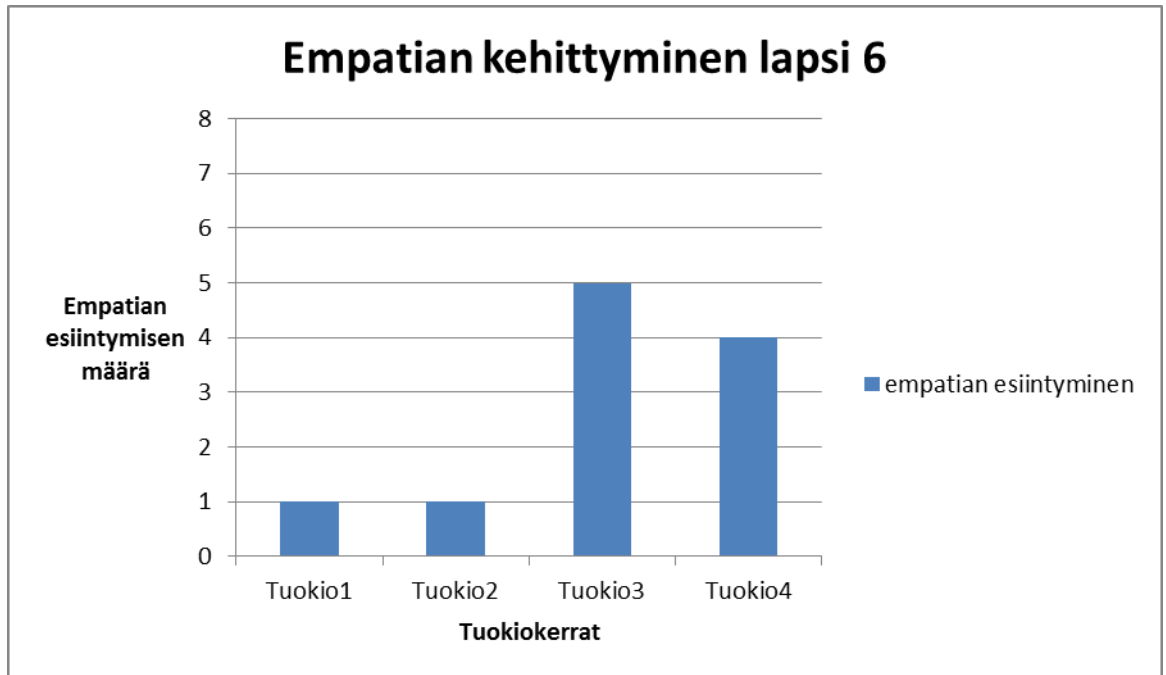
Kuva 3. Tunteiden säätelyn kehitys neljän eri tuokiokerran aikana

Kuvasta 3 voi havaita tunteiden säätelyn kehittymisen kolmen eri lapsen kohdalla neljänä tuokiokertana yhden kuukauden aikana. Kuvassa 3 olemme pisteyttäneet lapsen negatiivisen käytöksen määrän käänteisesti niin, että esimerkiksi useasta ”Ei hillitse tunteita”-merkinnästä lapsi sai vähäisen pistemäärän. Mikäli lapsella ei ollut yhtään merkintää, hän sai täydet kahdeksan pistettä. Pisteet näkyvät pystyakselilla tunteiden säätelyn määränä, ja vaakakselilla on esitetty eri tuokiokerrat, eli vaakakseli ilmentää ajassa etenemistä.

Lapset ovat tunteiden säätelyssä hyvin eri tasolla. Toiset eivät kykene vielä keskittymään ja kuuntelemaan eivätkä hillitsemään omaa tunnetilaansa tuokiohetken ajaksi, toiset taas ovat erittäin taitavia säätelemään tunnetilojaan. Esimerkiksi lapsi 1 on tunteiden säätelyssä havainnointikaaviomme mukaan erittäin taitava. Hän pääasiassa pelasi aina loppuun asti sekä hillitsi hyvin tunteensa. Mielestämme voidaan ajatella ensimmäisen kerran hyvän tunteiden säätelyn eli korkeiden pistemäärien johtuneen esimerkiksi lasten vieraskoreudesta.

Lapsella 6 ja 5 on alunalkujaan heikommat taidot tunteiden säätelyssä kuin esimerkiksi lapsella 1. Tämä tulee esille havainnointikaaviostamme ja on myös nähtävillä kuvassa 3. Kuitenkin lasten 6 ja 5 kohdalla tunteiden säätelyssä havaittiin kehitystä kahden viimeisen pelikerran aikana. Kyseiset lapset jaksoivat paremmin keskittyä ja

kuunnella sekä he osallistuivat koko tuokioon. He myös hillitsivät tunteensa paremmin, kuin alun pelikerroilla.

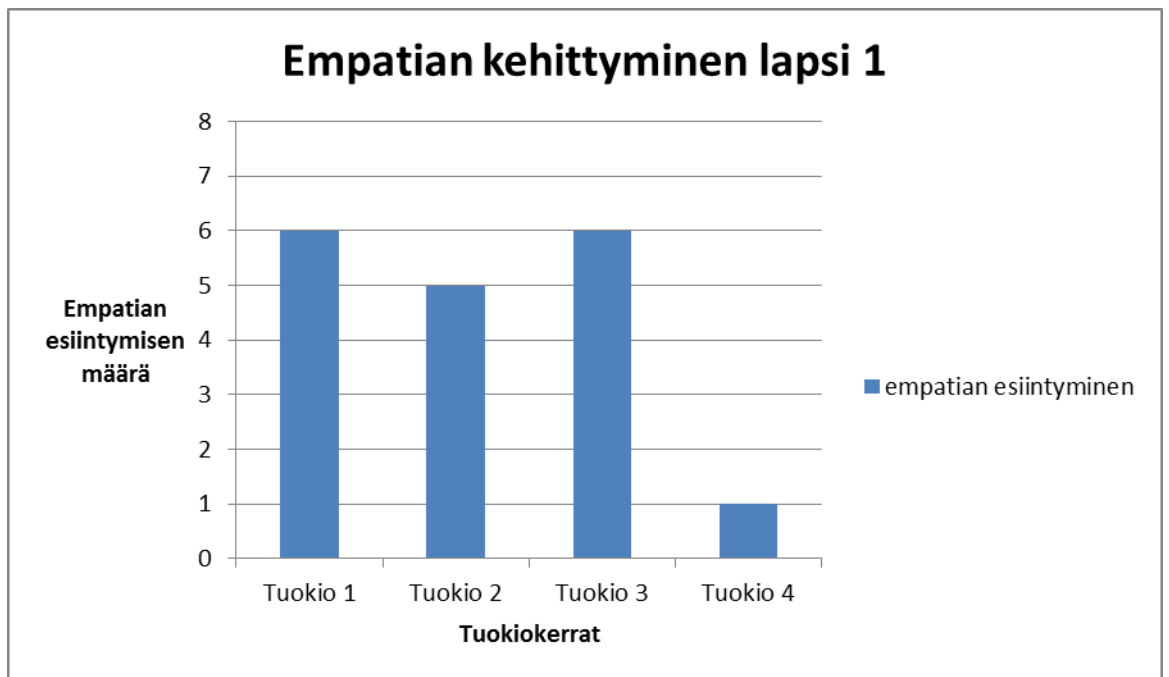

Kuva 4. Empatian kehittyminen lapsi 6:lla eri tuokiokertojen aikana

Kuva 4 ilmentää empatian kehittymistä eri tuokiokertojen aikana yhden lapsen kohdalla. Empatian kehittämisessä on otettu huomioon muiden tunteiden tunnistaminen ja niiden salliminen, omien tunteiden tunnistaminen ja niiden ilmaisu sekä toisten auttaminen ja myötätunnon osoittaminen. Pystyakselilla kuvataan näitä kaikkia näitä empatian osa-alueita yhteenlaskettuna pistemääränä ja vaaka-akselilla esiintyvät eri tuokiokerrat, jotka ilmentävät ajassa etenemistä.

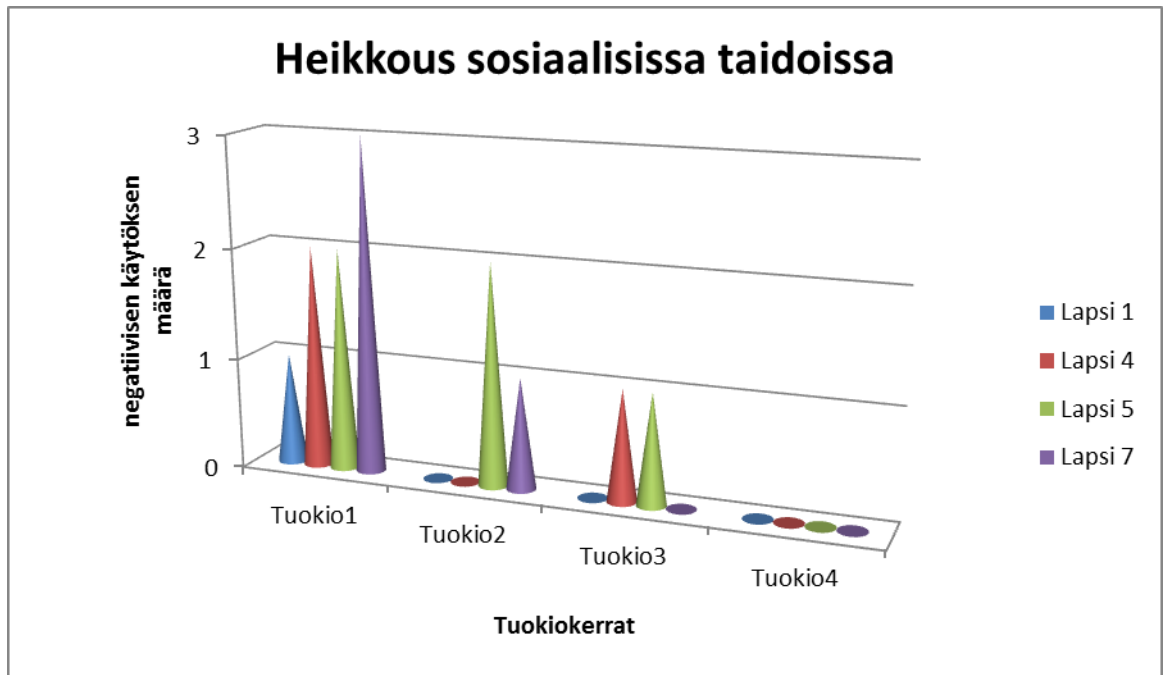
Lapsi 6 oli alkutuokiokerroilla empatiataidoissa ollut melko heikko: hän on kerroilla 1 ja 2 osoittanut empatiakykyä vain yhden kerran. Tilanteeseen on voinut vaikuttaa alun jännitys. Lapsi ei kenties uskaltanut ilmaista itseään aivan täysin, mikä voi osaltaan selittää kertojen 1 ja 2 alhaiset empatian pistemäärät. Toisaalta taas, tilanne oli kaikille lapsille samanlainen, joten alkujännityksen osuutta ei voida ottaa täysin huomioon, kun selitetään kuviota lapsi 6:n osalta.

Tuokiokerroilla 3 ja 4 lapsella 6 oli kuvaajan mukaan havaittavissa empatian kehittymistä. Lapsi 6 osoitti myötätuntoa toisia kohtaan ja tunnisti omia tunteitaan. Hän myös auttoi toista sekä tunnisti muiden tunteita kysyttäessä.

Kuva 5. Empatian kehittyminen lapsi 1:llä eri tuokio kertojen aikana

Kuva 5 kuvaa lapsen 1 empatian kehittymistä eri tuokiokertojen aikana. Lapsella 1 oli alusta alkaen hyvät empatian taidot. Erityisesti hän osasi tunnistaa omat tunteensa sekä osasi kertoa niistä. Lapsi 1 oli taitava perustelemaan antamansa arvion tuokiosta ja korttisarjasta. Viimeisellä tuokiokerralla (liite 2/4) lapset saivat vapaasti askarrella tunne-ukot. Kun lapset saivat toimia keskenään kahdessa ryhmässä, heidän aito käyttämisensä ja vuorovaikutuksensa tovereiden kesken tuli paremmin esille. Lapsi 1 sai viimeisellä kerralla melko alhaiset empatiapisteet. Tämä voi johtua monesta eri syystä, mutta meidän havaintojemme mukaan lapsi 1 halusi miellyttää enemmän aikuista kuin muita ryhmän lapsia.

Kuva 6. Heikkojen sosiaalisten taitojen esiintyminen eri tuokiokertojen aikana

Kuvassa 6 on ilmennetty huonojen sosiaalisten taitojen esiintymistä eri tuokiokerroilla neljän eri lapsen kohdalla. Pystyakselilla on näkyvissä pisteet, eli se määrä viivamerkinä, joita lapsi minäkin tuokiokertana sai. Vaaka-akselilla kuvataan aikaa eli eri tuokiokertoja.

Kuvaan on valittuna neljä eri lasta, jotka olivat sosiaalisilta taidoiltaan eritasoisia. Sosiaalisten taitojen heikkoudella tarkoitamme, ettei lapsi vuorottele toisten lasten kanssa, ei ota kontaktia muihin vastavuoroisesti, ei tottele eikä reagoi aikuisen käskyyn, eikä myöskään noudata yhteisiä sääntöjä.

Tuokiosta 1 voidaan havaita lasten sosiaalisten taitojen lähtötasot. Lapsella 7 oli muita heikkommat sosiaaliset taidot, lapsilla 4 ja 5 sosiaaliset taidot olivat samalla keskitasolla, ja lapsella 1 sosiaaliset taidot olivat hyvät.

Kuvasta 6 voidaan huomata, että kehitystä sosiaaliset taidot kehittyneet. Lasten saamat pistemäärät huonosta sosiaalisesta käytöksestä ovat laskeneet tuokiokertoja eteenpäin mentäessä. Tämä voi johtua Mun Juttu Junior -korttisarjasta, ja siitä, että lapset ovat oppineet tunnetaitojen myötä huomioimaan tovereitaan paremmin ja ymmärtämään oman käyttäytymisen seuraukset kavereiden tunteissa.

Kuva 7. Lasten arviot korttisarjasta eri tuokiokertoina

Kuva 7 ”Lasten arviot korttisarjasta” ilmentää lasten mielipiteitä ja tunteuksia Mun Juttu Junior -korttisarjasta eri pelikertojen aikana. Lapset arvioivat korttisarjaa siihen kuuluvilla arviointikorteilla, joissa esiintyivät hymiöt. Arviointikortteja oli kolme kappaletta. Pystyakselilla on näkyvissä arvioiden määrä ja vaaka-akselilla kuvataan aikaa eli eri tuokiokertoja.

Lapset olivat innostuneita tuokioista ja Mun Juttu Juniorista. Työntekijät kertoivat, että lapset kyselivät innoissaan pitkin viikkoa, milloin on seuraava tuokiokerta. Lapset eivät olleet kovinkaan kiinnostuneita korttien kuvituksesta paitsi ”vihainen”-kortista. Etenkin pojat valitsivat kyseisen kortin itselleen, koska kokivat kuvan olevan tarpeeksi ”raju”. Havaitsimme, että lapset kokivat korttien kuvituksen olevan epäselvä esimerkiksi halutessaan kertoa iloisesta olotilasta, he valitsivat kortin, joka tarkoitti ystävälistä. Koska lapset eivät osanneet lukea, he eivät voineet tietää kortin oikeaa tunnetilaa, vaan valitsivat kortin kuvan perusteella ilmentämään tunnetilaansa.

Kuvasta 7 voidaan havaita, että ”hyvä” -arviointeja oli jokaisella tuokiokerralla eniten. Kahdella ensimmäisellä tuokiokerralla ”huono” -arviointeja esiintyi, mutta kahdella viimeisellä kyseisiä arviointeja ei enää esiintynyt. ”Kohtalaisia” -arviointeja esiintyi

jonkin verran. Lasten arviointeihin vaikutti, millainen tuokio oli kyseessä eli mitä tuokio piti sisällään.

6.2 Avoimen kyselylomakkeen tulokset

Avoimen kyselylomakkeen taustamuuttujia olivat vastaajan ammatti, Mun Juttu Juniorin käyttöaika omassa ryhmässä ja korttisarjaa käyttäneiden lasten ikä. Kyselylomakkeeseen vastaajia oli vain neljä kappaletta, joten vaihtelua eri ammattiryhmien kesken ei ollut, koska kaikki vastaajat olivat lastentarhanopettajia. Vain kahteen kyselylomakkeeseen oli merkitty korttisarjan käyttöaika omassa päiväkotiryhmässä. Vastaukset olivat neljä kuukautta ja kuusi kuukautta. Kyselylomakkeista selvisi myös, että Mun Juttu Junioria käyttäneiden lasten ikä vaihteli 4–6 vuoden välillä. Vastaajat on numeroitu juoksevilla numeroinnilla 1–4 tulosten analysointia helpottaaksemme.

Kyselylomakkeen ensimmäinen teema olivat tunnetaidot ja tunteiden säätely sekä empatia. Vastaajista puolet koki, että Mun Juttu Junior on vaikuttanut positiivisesti lasten tunnesanojen käyttöön ja empatiaan. Tämä osa vastaajista oli käyttänyt korttisarjaa 5-6-vuotiaiden kanssa. Seuraavat kommentit kertovat korttisarjan positiivista vaikutuksista.

”Lapset kertoivat tunteistaan avoimemmin” (vastaaja 3)

”Joillain on kyky muiden huomioon ottamiseen parantunut” (vastaaja 4)

”--kysymykset kaverilta, miltä susta tuntuu?” (vastaaja 3)

”Osaavat paremmin tunnistaa muiden tunteita ja näin ollen ottaa muut huomioon paremmin” (vastaaja 4)

Vastaukset, joissa lapsiryhmän ikä oli 4–5-vuotta, käyttökokemukset olivat negatiivisempia. Kyseiset vastaajat olivat käyttäneet ryhmässään myös Askeleittain -ohjelmaa. Mun Juttu Juniorin käyttö oli ollut epäsäännöllistä. Korttisarjan vaikutuksen arviointi sosioemotionaaliseen kehitykseen koettiin vaikeaksi:

”En osaa sanoa, mikä osuus pelillä...” (vastaaja 2)

”Tämän ikäiset eivät vielä osaa näitä (tunne) asioita” (vastaaja 2)

”Tunteiden kuvailu ja tunnistaminen ovat vielä harjoitteluasteella”
(vastaaja 1)

Kyselylomakkeen toisena teemana olivat sosiaaliset taidot. Mun Juttu Juniorin vaikutusta sosiaalisiin taitoihin ei osattu yhdistää. Vastaajat kokivat, että lapset tiesivät paljon asioita teoriassa, mutta käytännössä opit unohtuivat:

”Tilanteiden mennessä ohitse lapset osaavat kertoa miten olisi pitänyt toimia, mutta tunnemyrskyn keskellä toimitaan vielä primitiivisesti”
(vastaaja 2)

Viimeisenä teemana kyselylomakkeessa oli Mun Juttu Juniorin käyttö. Tämän kohdan tarkoituksena oli selvittää, millä eri tavoin korttisarjaa on sovellettu, millaiseksi korttisarjan materiaali koettiin sekä yleisiä kokemuksia Mun Juttu Juniorin käytöstä. Tässä kohtaa vastaajat saivat vapaasti kertoa korttisarjan hyviä ja huonoja puolia.

Korttisarjaa oli käytetty muistipelinä ja tunteiden opettelun tukena. Yksi vastaajista kertoi, että korttisarjaa oli käytetty vaikeissa tilanteissa, esimerkiksi kun lapsi kiukustui eikä osannut kertoa syytä käytökselle. Yleisesti korttien kuvat koettiin epäselviksi ja tylsiksi lapsille. Ainoastaan arviointikortit ja pieni osa tunnekorteista koettiin käytökelpoisiksi varhaiskasvatusympäristöön:

”Vain muutama korteista on selkeä kuvaltaan esim. onnellinen, surullinen” (vastaaja 2)

”Suurin osa vaikeasti tulkittavissa ja niitä (kortteja) on aika paljon. Jotkut eroavat vain vähän toisistaan ja ilman tekstiä vaikea aikuisenkin nimetä.” (vastaaja 1)

”Kuvat huonoja, ilmeet epäselviä, tunteet outoja, joita aikuisenkin vaikea selittää lapselle tuokiotilanteessa.” (vastaaja 4)

”Arviointikortit hyviä, koska ovat tarpeeksi yksinkertaisia lapsille.”
(vastaaja 3)

Korttisarja koettiin soveltuvaksi keskustelutilanteisiin, pelitilanteisiin esimerkiksi muistipelinä. Korttisarja koettiin hyväksi myös lapsen kanssa kaksin keskusteltaessa. Mun Juttu Juniorilla nähtiin myös olevan monipuolisia soveltamismahdollisuuksia omaa mielikuvitusta apuna käyttäen. Arviointikortteja ehdotettiin käytettävän lasta arvioidessa tai kun lapsi arvioi jotakin:

”Ihan pelaamiseen ja keskustelutuokioille, mutta kuvien epäselvyyden vuoksi vain muutama kortista on käyttökelpoinen” (vastaaja 2)

”Perustunteet, kuten vihainen, surullinen ja onnellinen hyviä käytössä ”
(vastaaja 4)

7 POHDINTA

Tutkimuksen tuloksena voidaan nähdä, että Mun Juttu Junior toimii välineenä lapsen sosioemotionaalisen kehityksen tukemisessa. Tutkimus osoittaa, että korttisarjaa tulee käyttää säännöllisesti tarpeeksi pitkään, jotta kehitystä voidaan nähdä tapahtuvan.

Tutkimuksemme tuotti kahden eri aineistonkeruumenetelmän ansioista kahden eri näkökulman tuloksia. Ensinnäkin tutkimus tuotti tuloksia lasten näkökulmasta eli miten korttisarjan käyttö vaikuttaa lasten sosioemotionaaliseen kehitykseen ja miten lapset kokivat korttisarjan. Toiseksi tutkimus tuotti tuloksia aikuisen näkökulmasta eli miten aikuiset kokivat korttisarjan käytön vaikuttaneen lasten sosioemotionaaliseen kehitykseen ja millä tavoin aikuiset kokivat korttisarjan käytön varhaiskasvatusympäristössä. Vaikka tutkimuksen kohteet olivat erilaisia, olivat pääasiallisena toimijana aina lapset ja korttisarjan käyttöä tarkasteltiin aina lapsia lähtökohtana pitäen.

Havainnoinnin tulokset ja teemakyselyn tulokset tukivat hyvin pitkälti toisiaan. Meidän havaintomme korttisarjan vaikutuksista ja muiden lastentarhanopettajien näkemykset korttisarjasta eivät poikenneet paljoakaan toisistaan. Meidän havaintomme olivat seurausta korttisarjan säännöllisestä käytöstä kuukauden aikana, kun taas kyselyyn vastanneiden näkemykset pohjautuivat korttisarjan epäsäännöllisempään käyttöön. Havainnoinnin tuloksista on nähtävillä, että korttisarjan säännöllisellä ja monipuolisella käytöllä on vaikutuksia lasten sosioemotionaaliseen kehitykseen. Korttisarjalla on vaikutusta tunteista puhumiseen ja niistä kertomiseen. Korttisarjaa käyttäneiden lasten nähtiin puhuvan tunteistaan avoimemmin, kuin ennen korttisarjan käyttöä.

Lapsen myös tunnistivat tunteita paremmin ensin kuvista ja myöhemmin myös omia ja kavereiden tunteita. Myös empatian nähtiin kehittyvän, koska ymmärrys muiden tunteista kehittyi ja niitä osattiin sen myötä ottaa paremmin huomioon.

Tutkimuksestamme ei tullut ilmi, että korttisarjalla olisi ollut negatiivisia vaikutuksia lapsen kehitykseen. Huonona puolena voidaan nähdä olevan se, että lapset oppivat tunteista paljon teoriassa, mutta käytännön opit puuttuivat. Lapset tietävät esimerkiksi, miten tulisi toimia kiukkutilanteessa, mutta kun tilanne tulee eteen, lapset toimivat aivan kuten ennenkin: heittelevät tavaroita, nimittelevät tai huutavat. Korttisarjan säännöllisellä ja pidemmällä käytöllä opit kuitenkin saattavat siirtyvät paremmin käytäntöön. Tähän tarvitaan kuitenkin paljon aikuisen ohjausta ja muistutusta tunteista. Aikuisella on korttisarjan käytössä todella merkittävä rooli. Jotta korttisarjan käyttö ei kävisi lapsille liian tylsäksi, täytyy aikuisella olla paljon mielikuvitusta. Korttisarjaa täytyy osata soveltaa todella monipuolisesti päiväkodin arjessa. Korttisarjan käytöllä on kuitenkin lukemattomat soveltamismahdollisuudet aikuisen mielikuvitusta apuna käyttäen.

Jotta korttisarja olisi vieläkin käyttökelpoisempi päiväkodeissa, täytyisi korttien tunteisiin, kuvitukseen ja määrään kiinnittää huomiota. Tuloksista tuli ilmi, että korttien kuvitus vaatisi hieman monipuolistamista, sillä monet korteista olivat liian samankaltaisia kuvitukseltaan. Lapset pitivät vahvasta ja värikkästä kuvituksesta. Korteissa esiintyvät tunteet ovat liian vaikeita, jopa aikuiselle ymmärtää. Eri tunteita voisi varhaiskasvatukseen käyttöön olla vähemmän, koska osa tunnekorteista koettiin ”oudoksi” ja turhiksi alle kouluikäisille.

Tutkimustuloksiin täytyy kuitenkin suhtautua tietyllä kriittisyydellä. Osallistuvaan havainnointiin itsessään liittyy epäluotettavuustekijöitä. Havainnoijan oma vireystila, lasten vireystila ja ennako-odotukset vaikuttavat havainnointitilanteeseen. Huomasimme, että tuokioon vaikutti lasten vireystila, sillä aamupäivällä pidetyt tuokiot toimivat paremmin. Tällöin lapset jaksoivat keskittyä ja olivat aktiivisia osallistujia. Havainnoijina olimme ryhmän ulkopuolisia henkilöitä, mikä saattoi muuttaa lasten käytöstä, esimerkiksi he saattoivat olla niin sanotusti vieraskoreita. Toisaalta mieles-tämme ulkopuolisena havainnoijana ennako-odotuksia lapsista ei ole, vaan lapsia havainnoi näkemänsä ja kokemansa perusteella. Tietysti jokaisella meistä on omat olettamuksena ihmisestä jo ulkonäön perusteella. Tämänkaltaiset olettamukset on hyvä

tunnistaa itsessään jo etukäteen ennen havainnointia, jolloin ne eivät vaikuttaisi itse havainnointiin. Itse selkeästi koimme, että ennakko-odotukset lapsista eivät vaikuttaneet suuresti havainnointiin. Oma viireystila ja innostuneisuus vaikuttavat lapsiin ja heidän kiinnostukseensa tuokiota kohtaan. Innostunut tuokion pitäjä saa lapset mukaansa ja näin ollen lapset antavat helpommin positiivista palautetta tuokiosta.

Työssämme kiinnitimme huomioita eettisiin tekijöihin ja lupa-anomuksiin. Haimme tutkimuslupaa (liite 5) päiväkotiin Kouvola kaupungin varhaiskasvatuspäälliköltä. Haimme lupaa pelituokioiden pitoa ja havainnointia varten myös viiskariryhmän lasten vanhemmilta (liite 6). Saimme suostumukset molemmilta tahoilta ilman ongelmia. Tutkimusta tehdessä täytyy ottaa huomioon vaitiolovelvollisuus lasten asioista sekä lasten anonymisuus. Anonymiteetin otimme huomioon havainnointikaavakkeessa, jossa lapset numeroitiin pelinumeroiden avulla. Kuitenkin tulosten tulkintaa helpottaaksemme keksimme lapsille peitenimet. Anonymiteetti on otettu huomioon myös teemakyselyssä, joissa vastaajan nimeä ei ole kysytty. Taustatietona henkilöstä oli ainoastaan hänen ammattinsa.

Meidän näkemyksemme mukaan korttisarjalla olisi hyvät mahdollisuudet kehittyä kokonaiseksi sosioemotionaalista kehitystä tukevaksi ohjelmaksi. Korttisarjaa kehittämällä Mun Juttu Juniorilla voisi olla tulevaisuudessa paljonkin käyttäjiä, kun tunnetaitojen tärkeys sisäistetään vieläkin laajemmin. Korttisarja kaipaisi vierelleen jonkinlaista ohjekirjaa, jossa esiteltäisiin laajasti korttisarjan käyttömahdollisuuksia ja sovellettavuutta. Ohjekirja voisi rakentua koko päiväkotivuoden kestäväksi ohjelmaksi, josta varhaiskasvatuksen ammattilaiset voisivat poimia suoraan esimerkiksi erilaisia tuokioehdotuksia Mun Juttu Juniorin käyttöön.

Tätä tutkimusta tehdessämme, meille on selvinnyt sosioemotionaalisen kehityksen eteneminen ja siihen kuuluvat piirteet. Olemme aidosti sisäistäneet sosioemotionaalisten taitojen tärkeyden. Sosioemotionaalinen kehitys on pohja lähes kaikelle lapsen kehityksessä. Tunne- ja sosiaalisilla taidoilla on merkityksensä kaikkiin osa-alueisiin lapsen elämässä. Tärkeimpinä ja ajankohtaisempina ne näkyvät lasten kiusaamistilanteissa. Omassa tulevassa työssämme varhaiskasvatuksen ammattilaisina aiomme korostaa sosioemotionaalisten taitojen tärkeyttä lapselle sekä näiden taitojen järjestelmällistä opettamista päiväkodissa. Tulevassa työssämme aiomme laittaa nämä asiat kaikkien muiden asioiden edelle. Lapsi voi olla kypsä kouluun esimerkiksi matemaat-

tisten taitojensa perusteella, mutta sosioemotionaaliset taidot voivat puuttua silti kokonaan. Lapsi ei voi selvitä koulussa kunnialla tappelemalla ja olemalla ilman kaverireita, vaikka hän olisi kuinka taitava laskemisessa ja lukemisessa. Toivomme, että saamme vietyä samaamme arvokasta tietoa eteenpäin myös muille varhaiskasvatuksen ammattilaisille.

Kaiken kaikkiaan tunnemme, että olemme kehittyneet sosiaalialan ammattilaisina opinnäytetyömme aikana jopa yhtä paljon kuin koko sosionomin opintojemme aikana. Aito kiinnostus tutkittavaan aiheeseen auttoi tutkimuksen loppuun viemistä enemmän kuin mikään muu seikka. Tutkimuksemme tulokset eivät varmasti ole mahdollisimman kattavat, mutta tutkimuksen henkilökohtaista arvoa ei voida mitata tulosten perusteella.

LÄHTEET

Aaltola, J. Valli, R. 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Ahlroth, A. 2006. Varhainen vuorovaikutus. Perusta lapsen psyykkiselle kehitykselle. Saatavissa: http://www.vantaa.fi/i_perusdokumentti.asp?path=1;220;4720;33404;47391;47393;49748;49749 [viitattu 14.8.2010].

Ahvenainen, O., Ikonen, O., & Koro, J. 2002. Johdatus erityiskasvatuksen käytäntöön. Helsinki: WSOY.

Askeleittain. Sosiaalista kehitystä ja tunteita tukeva opetusohjelma. Opettajan opas. 2005. Helsinki: Psykologien kustannus Oy.

Eskola, J., Kuula, A., Puusniekka, A & Saaranen-Kauppinen, A. 2010. Kyselylomakkeen laatiminen. Saatavissa: <http://www.fsd.uta.fi/metelmaopetus/kyselylomake/laatiminen.html>. [Viitattu 2.8.2010]

Eskola, J. & Suoranta, J. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Heinämäki, L. 2000. Varhaiserityiskasvatus lapsen arjessa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hirsjärvi, S & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Jalovaara, E. 2006. Tunnetaitot tiedon rinnalle kasvatuksessa. Helsinki: Pilot-kustannus Oy.

- Kananen, J. 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Keltinkangas-Järvinen, L. 2000. Tunne itsesi, suomalainen. 2.painos. Helsinki: WSOY
- Keltinkangas-Järvinen, L. 2004. Temperamentti-ihmisen yksilöllisyys. Helsinki: WSOY
- Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2010. Kiusaavatko pienetkin lapset? Kiusaamisen ehkäisy alle kouluikäisten lasten parissa -hankkeen julkaisu. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto, Folkhälsan.
- Kokkonen, M. & Pulkkinen, L. 1996. Tunteet ja niiden säätely. Psykologia.
- Korkiakangas, M. 2003. Sosiaalisen kognition kehitys. Teoksessa: Lyytinen, P. Korkiakangas, M. & Lyytinen, H. (Toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan, 188-201. Helsinki: WSOY.
- Laitinen, H. 1998. Havainnointitutkimuksen perinteiset koulukunnat. Kuopio: Kuopion yliopiston paino.
- Lehtovirta, M., Huusari, M., Peltola, L. & Tattari, K. 1997. Kasvurenkaita: psykologia ja kehityspsykologia. Porvoo: WSOY.
- Learnable emotional skill. 2007. What are these skills? Saatavissa: <http://change-for-good.org/Eskill.htm#What> [viitattu 13.10.2010.]
- Mun Juttu. 2010. Mun Juttu –internetsivut. Saatavissa: www.munjuttu.fi. [viitattu 28.01.2010.]
- Nurmiranta, H, Leppämäki, P, Horppu, S. 2009. Kehityspsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen. Helsinki: Kariston Kirjapaino Oy.
- Paaso, H. 2008. Tunteiden säätelyn yhteys sosiaalisiin suhteisiin ja mielenterveyteen. Teoksessa: Malvela, P & Rainisto, S (Toim.) Kymenlaakson ammattikorkeakoulun tutkimusjulkaisu, 143–163.

Peltonen, A. & Kullberg-Piilola T. 2000. Tunnemuksu. Tunnetaitoja perheille ja kasvattajille. Jyväskylä: Kirjapaja Oy

Pihlaja, P. 2005. Varhaiserityiskasvatus suomalaisessa päivähoitossa. 1.painos. Helsinki: Suomen kuntaliitto.

Perhepolku. Tunnepelejä. Saatavissa:

<http://www.jyvaskylankatulahetys.fi/perhepolku/tunnepeleja.html>. [viitattu 24.08.2010].

Pesäpuu. Nallekortit. Saatavissa:

http://www.pesapuu.org/product_info.php?cPath=22&products_id=74. [viitattu 22.08.2010].

Poikkeus, A.-M. 2003. Lasten toverisuhteet ja sosiaaliset taidot. Teoksessa: Lyytinen, P, Kor-kiakangas, M & Lyytinen, H. (Toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstis-
saan, Helsinki: WSOY. 122–138.

Pramling-Samuelsson, I. & Fler, M. 2009. Commonalities and Distinctions Across Countries. Teoksessa Pramling-Samuelsson, I. & Fler, M. (toim.) Play and Learning in Early Childhood Settings. International Perspectives. Springer.

Pulkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Keuruu: PS-kustannus.

Saarniaho, R. 2005. Lapsen kognitiivinen kehitys. Saatavis-

sa:http://opinnot.internetix.fi/fi/materiaalit/ps/ps2/3_kehitys_ikakausittain/02_lapsenkognitiivin_kehitys?C:D=gjsZ.eyaU&m:selres=gjsZ.eyaU. [Viitattu 28.01.2010]

Sarajärvi, A. & Tuomi, J. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Salmivalli, C. 2005. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Keuruu: Otava.

Sinkkonen, J. 2002. Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Vantaa: WSOY.

Skills. 2003. Casel.org –internetsivut. Saatavissa:

<http://www.casel.org/basics/skills.php> [Viitattu 10.3.2010].

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Stakes. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tuhkanen, M. & Vilhunen, A. 2001. Ollaanko kavereita? Tutkimus koulutulokkaiden ystävyys-suhteista ja käsityksistä.. Kasvatustieteen pro gradu –tutkielma. Joensuun yliopisto.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 2. painos. Helsinki: Tammi.

Zins, J. E. & Elias, M. J. 2006. Social and Emotional Learning. Teoksessa Bear, G. G. & Minke, K. M. (toim.) Children's Needs III. Development, Prevention, and Intervention. National Association of School Psychologists (Bethesda, Md).

TUOKIOSUUNNITELMA 1
Mun Juttu Junior

Lapsiryhmä:

Aikuiset:

Tuokioiden tavoite: Sosio-emotionaalinen kehitys

Tavoitteet	Sisällöt	Materiaali	Tilat
<p>Ensimmäisen kerran yhtenä tavoitteena tutustumisen Mun Juttu Junioriin sekä meihin.</p> <p>Sosiaaliset taidot.</p> <p>Tunteiden tunnistaminen.</p>	<p>Aloitus: Pelin kaikki kortit levitetään maahan. Lapset saavat katsella kortteja ja valitsevat mieluisimman kortin itselleen. Tämän jälkeen piirissä jokainen kertoo nimensä ja näyttää valitsemansa kortin. Keskustelua kortista. (Miksi valitsit tämän kortin?) Pohjustus tunneteemaan: Mitä nämä korteissa olevat asiat ovat?) Lapsille kerrotaan myös, että jos tulee tunteita pintaan tai tarve puhua niistä. Tärkeänä asiana mainitaan myös, että kaikki tunteet ovat sallittuja. Jaetaan pelinumerot ja nimet pelinumeroiden taakse.</p> <p>Tuokio: Lapsille jaetaan kortit (vihainen, pelottaa, surullinen, väsynyt, onnellinen) ja lapset liikkuvat musiikin tahdissa. Tarkoituksena löytää musiikin loputtua pari itselleen eli löytää samanlainen kuvakortti kuin itsellä. Lapset voivat halutessaan esittää kortissa olevaa tunnetta ilmein ja elein. Parin löytyessä pääsee istumaan turvapaikkaan tyynyn päälle. Seuraavaksi paripantomiini muille kädessä olevasta kortista. Keskustelua tuokiosta ja sen herättämistä tunteista.</p> <p>Lopetus: Arviointikorteilla lapset saavat näyttää, minkälainen tunne tuokiosta jäi. Lopuksi tunnekädet. (Käsitorni)</p>	<p>Mun Juttu Junior peli. Cd-soitin ja musiikkia joka sopii liikkumiseen musiikin tahdissa. Tyyny/säkkituolit.</p>	<p>Ryhmän oma tila.</p>

TUOKIOSUUNNITELMA 2

Lapsiryhmä:

Aikuiset:

Tuokion tavoite: Sosioemotionaalinen kehitys

Tavoitteet	Sisällöt	Materiaalit	Tilat
Tunnekäsittelyn opettelu Empatiataidot Sosiaaliset taidot Tunteiden ilmaisu eri tavoin	<p>Aloitukset: Lapset kertovat aamustaan arviointikorteilla. Keskustellaan lapsilähtöisesti.</p> <p>Tuokio: Jaetaan lapset pienryhmiin. Arvoitukset korteista. Valmiiksi tehdyt lauseet, joihin lapset valitsevat tunnekortin. Tunteina väsymys, surullinen, yksinäinen, onnellinen, vihainen ja en pääse mukaan-kortit. Kun jokainen ryhmän jäsen on yksimielinen ryhmän vastauksesta, ryhmä tekee tunnekädet sen merkiksi että on valmiina vastaamaan.</p> <p>Lauseet: 1. Kiukuttelen äidille illalla, koska olen..... (väsynyt tms.) 2. Pikku-sisko lainasi leluani ilman lupaa, tulin siitä..... (vihaiseksi).--> Keskustelua siitä miten tunne VIHAINEN voidaan ilmaista. Miten sinä ilmaiset tunteen vihainen? Miten joku on ilmaissut sinulle olevansa vihainen? Miltä sinusta tuntuu kun toinen on vihainen? Miten kannattaisi ilmaista olevansa vihainen niin, ettei toiselle tule siitä kurjaa oloa (pelkoa, vihaa, surua..?) 3. Rekku-koira kuoli ja minua itkettää. Olen..... (surullinen). 4. Liisa sai uuden barbin. Hän on ..... (onnellinen).-->Keskustelua siitä, miten tunne onnellinen voidaan ilmaista. Milloin sinä olet ollut onnellinen? 5. Kalle ja Pekka eivät päästä minua mukaan autoleikkiin. Joudun leikkimään yksin. Tunnen oloni silloin..... (yksinäinen).</p> <p>Seuraavaksi leikitään etsi kortti-leikki. Yksi tunnekortti piilotetaan huoneeseen. Lapset etsivät korttia. Kortin löytyessä löytäjä alkaa esittää kortissa olevaa tunnetilaa. Muiden tehtävä on kiiruhtaa piiriin löytäjän ympärille ja arvata tunne. Lopuksi keskustelua, siitä mitä eri tunteita leikki herätti.</p> <p>Lopetus: Lopuksi istutaan lattialle ja levitetään kaikki kortit maahan. Lapset saavat valita tunnekortin sen hetkisen tunnetilansa mukaan. Lopuksi tehdään tunnekädet.</p>	Mun Juttu Junior- kortit	Päiväkodin omat tilat

TUOKIOSUUNNITELMA 3

Lapsiryhmä:

Aikuiset:

Tuokion tavoite: Sosioemotionaalinen kehitys

Tavoitteet	Sisällöt	Materiaalit	Tilat
<p>Tunnekäsittelyn opettelu</p> <p>Sosiaaliset taidot</p> <p>Tunteiden ilmaisun opettelu</p>	<p>Aloitus: Ensimmäiseksi lapset valitsevat kortin kuvaamaan omaa aamua. Keskustellaan tunteista.</p> <p>Tuokio: 10 uutta tunnekorttia. Ystävällinen, jännittää, mitä tekisin? turvaton, turvallinen, paha olo tyytyväinen, pelottaa, minulla on asiaa, rohkea, utelias. Tutustutaan uusiin tunnekortteihin miettien yhdessä miten kuvassa olevalla hahmolla, että on tullut kortissa olevan tunne. +Parimuistipeli korteilla+sähkökortti-leikki.</p> <p>Apukysymykset: 1. Miltä tuntuu, kun olet menossa uuteen harrastukseen/päiväkotiin? Tuntemuksina: Hikoiluttaa, perhosia vatsassa, hermostunut olo. Vastaus: Jännittää.</p> <p>Milloin sinua on jännittänyt? 2. Mietitään millainen on hyvä kaveri? Milloin joku on ollut sinulle ystävällinen? Millä tavalla voit itse olla toiselle ystävällinen? 3. Omassa kodissa on tällainen olo, tutut ihmiset ja tutut tavarat. Sinulla on hyvä olla eikä pelota. Sinulla on (turvallinen) olo. Milloin sinulla on ollut turvallinen olo? 4. Vastakohta turvalliselle. Sinua voi pelottaa, olet ehkä yksin tai uudessa paikassa. Ketään ei ole sinun turvana. Sinulla on (turvaton) olo Onko joskus ollut turvaton olo?(Puhumista aikuiselle, jos tarve tilanteen jälkeen). 5. Joskus on olo ettei tiedä mitä tekisi. Onko teillä joskus ollut olo ettei tiedä mitä tekisi? Missä tilanteessa? Miten tällaisista tilanteista voisi selvitä? Keskustelua tilanteen jälkeen tuokion tunnelmista.</p> <p>Lopetus: Ryhmä tekee tuhatjalkaisen. Lapset arvioivat tuokiota eri arviointikorteilla. Tunnekädet</p>	<p>Mun Juttu Juniorikortit</p>	<p>Päiväkodin omat tilat</p>

TUOKIOSUUNNITELMA 4

 Lapsiryhmä:

Aikuiset:

Tuokion tavoite: Sosioemotionaalinen kehitys

Tavoitteet	Sisällöt	Materiaalit	Tilat
Tunnekäsitteiden opettelu Tunteiden tunnistaminen Empatia Sosiaaliset taidot	<p>Aloitus: Ensimmäiseksi valitaan kortti kuvaamaan omaa aamua. Keskustellaan tunteista ja niiden erilaisuudesta. Herätellään tuntemuksia: Voiko kaikilla ihmisillä olla tunteita? Ovatko ne samanlaisia kaikilla?</p> <p>Tuokio: 1)Pelataan korteilla muistipeliä ryhmässä. 2)Askarellaan kahdessa ryhmässä tunne-ukot. Tunne-ukkojen tarkoituksena on olla pohjana tunneluokittelulle, jossa tunteet jaotellaan. Yksi lapsista käy paperin päälle makaamaan ja ryhmäläiset piirtävät hänen ääri viivansa.</p> <p>Tunneluokittelu: Luokitellaan tunteet ukkoihin kahdessa ryhmässä. Toinen ukoista on iloinen ja toinen surullinen. Ukkojen vatsojen kohdalle luokitellaan tunteet sen mukaan ovatko ne ilon/surun tunteita lasten mielestä.</p> <p>Lopetus: Lapset arvioivat tuokiota eri arviointikorteilla. Millaisia tunteita herätti? Tehdään loppuksi tunnekädet ja jaetaan karkit.</p>	Mun Juttu Junior-kortit Sinitarraa Ukkotarvikkeet Karkit	Päiväkodin omat tilat

Havainnointikaavake:

Havainnoitsija:

Tuokiokerta:

Päivämäärä:

Lapset										
Havainnoitavat asiat:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Tunteiden säätely										
Ei Hillitse tunteita										
Ei pelaa loppuun										
Empatia										
Tunnistaa muiden tunteita										
Sallii muiden tunteet										
Ilmaisee tunteita										
Tunnistaa omia tunteita										
Osoittaa myötätuntoa										
Auttaa toista										
Sosiaaliset taidot										
Ei vuorottele toisen lapsen kanssa.										
Ei ota kontaktia aikuiseen/muihin lapsiin vastavuorisesti.										
Ei Reagoi/tottele aikuisen neuvoja.										
Ei noudata sääntöjä										
Yleiset tunnelmat tuokion aikana:										

Lasten omat tunnelmat arvioituna arviointikortteilla										
iloinen ☺ innostunut										
kohtalainen / seurailee ☺										
huono ☹ tylsistynyt										
Lasten mielipiteet Mun Juttu korttisarjasta:										
Erityishuomioita lapsista:										

Teemakysely Mun Juttu Junior korttisarjasta, sen käytöstä ja sen vaikutuksista
lapsen sosioemotionaaliseen kehitykseen

Vastaa kysymyksiin omin sanoin. Kysymykset ovat suuntaa-antavia teemoja, joten voit vastata vapaamuotoisesti. Voit halutessasi jatkaa kääntöpuolelle. Laita tällöin kysymyksen numero kääntöpuolen vastauksesi eteen.

Vastaajan ammatti:

Mun Juttu Juniorin käyttöaika omassa ryhmässä (esim. 6kk/1v./1,5v. jne.):

Mun Juttu Junioria käyttäneiden lasten ikä:

Teemat

Kerro miten Mun Juttu Junior on vaikuttanut lasten tunnesanojen käyttöön eri tilanteissa?

- o osaavatko lapset kuvailla/tunnistaa omia tunteitaan...

Kerro miten Mun Juttu Junior on vaikuttanut lasten empatiakykyyn?

- o lasten keskinäiset leikit, ohjattu toiminta...

Kerro miten lasten sosiaaliset taidot ovat kehittyneet tunnetaitojen opettelun rinnalla?

- o ottavatko lapset muut huomioon...

Kerro millä eri tavoilla korttisarjaa voidaan soveltaa päivittäisessä käytössä?

- o millä tavalla te olette omassa ryhmässänne soveltaneet Mun Juttu Junioria; vaikeat tilanteet, tunteiden opettelu jne..?

Arvioi Mun Juttu Junior materiaalia

- o korteissa esiintyvät kasvonilmeet ja tunteet, värit, selkeys...

Kokemukset Mun Juttu Juniorin käytöstä

- o mihin tilanteisiin korttisarja sopii? Hyvät ja huonot puolet?

Kiitos vastauksestasi!

Terveisin Eini Mylläri ja Tytti Niemi

Kymenlaakson ammattikorkeakoulu, Sosionomi (amk) opiskelijat

Kouvolan kaupunki
Sivistyksen toimiala
Varhaiskasvatuspäällikkö

Viranhaltijapäätös
Yleinen päätös
13.04.2010

1 §

Myönnän tutkimusluvan Tytti Niemelle ja Eini Myllärille

Selostus asiasta

Kymenlaakson ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelmassa sosionomiksi opiskelevien Tytti Niemen ja Eini Myllärin opintoihin liittyy opinnäyte-työn tekeminen. Työn aiheena on lasten sosioemotionaalisten taitojen kehottaminen Mun Juttu Junior -pelin avulla.

Tytti Niemi ja Eini MYlläri ovat anoneet tutkimuslupaa kohderyhmänä Kymin-
tehtaan päiväkodin Lemmikkien laps ryhmän viisivuotiaat lapset.

Tutkimus tehdään lapsihavainnointina. Tutkimuslupahakemuksen liitteenä on toimitettu tutkimussuunnitelma.

Päätös

Myönnän tutkimusluvan Tyttiniemelle ja Eini Myllärille.

Päätöksen perustelu

Varhaiskasvatus saa käyttöönsä tutkimustulokset

Päätösvallan peruste

Kouvolan kaupungin hallintosäännön 3 §:n mukainen päätösvallan delegointi.

Varhaiskasvatuspäällikkö

Helena Kuusisto
Kustaa III tie 10
45370 Valkeala
ph. 020 615 7224

Hei,

Olemme kaksi sosionomi opiskelijaa Kymenlaakson ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä lasten sosioemotionaalisten taitojen kehittämistä Mun Juttu Junior-pelin avulla.

Tutkimukseemme kuuluu neljän Mun Juttu Junior -tuokion suunnittelu, ohjaus ja havainnointi, sekä kysely Lemmikkien työntekijöille.

Olisimme erittäin kiitollisia jos lapsenne saisi osallistua tuokioihimme.

Tuokiot pidetään kerran viikossa (tiistaisin klo 8.45) omassa tilassa neljänä peräkkäisenä viikkona.

Tarkoituksenamme on havainnoida lasten sosio-emotionaalisten taitojen kehittymistä Mun Juttu Junior-pelin avulla. Tuokiot tullaan pitämään kevään (huhti-toukokuu) 2010 aikana.

Missään vaiheessa tutkimustamme yksittäisten lasten tietoja tai tuloksia ei julkaista eikä lasta pysty tunnistamaan tulosten perusteella. Lasten henkilötietoja ei tulla julkaisemaan missään, vaan kaikki materiaali jää vain tutkijoiden käyttöön. Olemme myös vaitiolovelvollisia kaikista päiväkodilla tapahtuvista ja lapsiin liittyvistä asioista.

Vastaamme mielellämme kaikkiin tutkimusta koskeviin kysymyksiin.

Kiitos yhteistyöstä ja mukavaa kevättä toivottaen,

Eini Mylläri ja Tytti Niemi

Kymenlaakson ammattikorkeakoulu/Sosiaalialan koulutusohjelma/Sosionomi/Kasvatus- ja perhetyö

Leikkaa tästä

Lapseni _____

Saa osallistua tutkimukseen.

Ei saa osallistua tutkimukseen

Huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys